

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra žurnalistiky

**MEDIÁLNÍ OBRAZ ROZVOJOVÝCH ZEMÍ VE
ZPRAVODAJSTVÍ ČT 1**

Media image of Developing Countries in ČT 1 News

Magisterská diplomová práce

Bc. Helena Vavrdová

Vedoucí práce: Mgr. Marek Lapčík, Ph. D.

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne

.....

podpis

Děkuji Mgr. Markovi Lapčíkovi, Ph. D. za odborné vedení práce, pomoc a cenné rady při jejím zpracování.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá tématem konstrukce mediálního obrazu rozvojových zemí ve zpravodajské relaci Události televizní stanice ČT 1. Cílem je zjistit, jak je takový mediální obraz konstruován a jaké prvky jsou pro příspěvky s danou tematikou charakteristické.

První část práce představuje klíčový pojem rozvojové země, dále teoretické koncepty, které se uplatňují v mediální produkci, a rovněž přehled textů, které se tímto tématem zabývají. Druhá část práce popisuje zvolenou metodu zakotvené teorie. Praktická část představuje nalezené charakteristiky příspěvků na základě trojího kódování a prezentuje získanou teorii. Poslední kapitola je věnována kritickému zhodnocení analýzy a jejímu možnému omezení.

klíčová slova: *mediální obraz, rozvojové země, Události, zakotvená teorie*

Abstract

The diploma thesis deals with the construction of media image of developing countries in the News of Czech TV station ČT 1. The object of the thesis is to find out how is this image produced and what elements are characteristic to such orientated news.

The first part of the thesis presents the key term ‚developing countries‘, along with the theoretical concepts which are applied in the media production and also the review of texts that deal with this topic. The second part describes selected method – grounded theory. The analyze itself presents characteristics founded in the coding and the new theory is then defined. The last part of the thesis deals with the critical evaluation of analysis and its possible limits.

key words: *Media Image, Developing Countries, ČT 1 News, Grounded Theory*

„The big change in TV, because of the competition for audience ratings, is the dropping-off of the programmes that give people a sense of culture, the environment, the way of life. What has survived is the news... and news is largely bad news.“

Paddy Coulter

Seznam zkratek

HDI	Human Development Index (Index lidského rozvoje)
ICRC	International Committee of the Red Cross (Mezin. výbor Červ. kříže)
IMF	International Monetary Fund (Mezinárodní měnový fond)
LDCS	The Least Developed Countries (Nejméně rozvinuté země)
VOS	Voluntary Service Overseas

Obsah

1 ÚVOD	9
2 TEORETICKÝ RÁMEC	11
2.1 ROZVOJOVÉ ZEMĚ	11
2.2.1 Zpráva jako odraz skutečnosti či její konstrukce?	13
2.2.2 Zpravodajský diskurz	15
2.2.3 Shrnutí determinujících faktorů podoby zpravodajství	21
2.3 PŘEHLED VÝZKUMŮ VĚNUJÍCÍCH SE TÉMATU ZOBRAZOVÁNÍ ROZVOJOVÝCH ZEMÍ V MÉDIÍCH.....	23
2.3.1 Prezentace tématu v zahraničních médiích	23
2.3.2 Prezentace tématu v českých publikacích.....	26
3 METODOLOGIE PRÁCE	28
3.1 METODY VÝZKUMU	28
3.2 ZAKOTVENÁ TEORIE	28
3.2.1 Metoda trojího kódování	29
3.2.2 Omezení a problémy zakotvené teorie.....	30
3.3 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	31
3.3.1 Výzkumné otázky	31
3.3.2 Výzkumný soubor a jednotky	32
4 PRAKTICKÁ ČÁST	35
4.1 OTEVŘENÉ A AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ A JEDNOTLIVÉ KATEGORIE	35
4.1.1 Stručný přehled jednotlivých kategorií.....	40
4.1.2 Pomoc divákovi	44
4.1.3 Západ vs. ostatní země	50
4.1.4 Zapůsobení.....	56
4.1.5 Pochybnění relevance a autentičnosti	58
4.1.6 Utrpení jako každodenní realita	63
4.2 SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ.....	66
4.3 FORMULACE NOVĚ VNIKLÉ TEORIE	67
4.3.1 Porovnání centrální kategorie s publikovanými studii	67
4.4 CHARAKTERISTIKA ZBYLÝCH PŘÍSPĚVKŮ	70
4.4.1 Zprávy zmiňující Afghánistán	70
4.4.2 Zprávy zmiňující ostatní rozvojové země	71
4.4.3 Shrnutí obsahu zbylých příspěvků.....	72
4.5 KRITICKÉ ZHODNOCENÍ ANALÝZY A INTEPRETACE PŘÍSPĚVKŮ	73
5 ZÁVĚR	75
6 POUŽITÁ LITERATURA	77
7 SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	84
8 SEZNAM PŘÍSPĚVKŮ	85
9 PŘÍLOHY	85

1 Úvod

Mediální obraz jakožto zprostředkovaná verze „reality“ se stal velmi diskutovaným tématem nejen v oblasti mediálních studií. Prvotní teorie o tom, jak mohou média zkreslovat skutečnost a lidé tyto interpretace následně přijímají jako reálné, se objevovaly již od první poloviny 20. století a v průběhu času se postupně rozvíjely. Vysoký zájem o téma mediálního obrazu dokladuje i množství akademických prací, které na toto téma vznikají.

V předkládané práci bude věnován prostor právě mediálnímu obrazu, a sice rozvojových zemí. V zahraničních textech je toto téma zmapováno poměrně obsáhle, množství českých textů, zabývajících se touto problematikou, je ale velmi malé a většinou přináší spíše statistické údaje o výskytu předem vytipovaných jevů. Tato práce se proto pokusí o postihnoutí charakteristik mediálního obrazu metodou zakotvené teorie, tedy kvalitativní metodou, která má navíc induktivní charakter a nechává tyto charakteristiky pomocí trojího způsobu kódování samy vyplynout.

Jako rozvojové země či tzv. země třetího světa¹ označujeme státy, které se potýkají s problémy, jako jsou například absolutní chudoba, s tím spojené hladovění, nemoci a neschopnost uspokojit základní lidské potřeby, dále politické problémy především nestabilních vlád, nefungující služby včetně zdravotnictví, daňových a finančních systémů. Rozvojové země se rovněž musí velmi často vyrovnávat s násilnými konflikty, které mají dopad na civilní obyvatelstvo, ať už se jedná o války eskalující v hromadné migrace, nebo případy fyzického násilí či diskriminace.

V takto nestabilních a ohrožených státech sice existuje mediální sféra, často je však vázaná na vládu a funguje v její prospěch. Nezávislá média, pokud v zemi vůbec existují, se potom musí potýkat s cenzurou či riziky, že za zveřejnění „nekorektních“ informací může přijít trest v podobě zákazu publikování, propuštění, či dokonce smrti. S technologickou nevyspělostí, závislostí médií na státu a jeho vládě pak logicky souvisí i problematika získávání informací z těchto zemí. Rozvojové země, které se vyznačují absencí větších mediálních systémů, se navíc samy o situaci ve vlastním státě často dovídají skrze zahraniční média

¹ Ačkoli se označení „země třetího světa“ stále užívá, jedná se o zastaralý pojem, který již v současné době neplatí. Označení vzniklo po 2. světové válce, kdy byl svět rozdělen na vyspělou část (tzv. první svět, USA a Evropa), státy východního bloku (tzv. druhý svět, Rusko aj.) a chudé nerozvinuté země (tzv. třetí svět, především státy Afriky a JV Asie). Autorem tohoto rozdělení je francouzský historik a demograf Alfred Sauvy, který tento pojem použil v roce 1952 v týdeníku Observer. Existovalo i rozdělení na „bohatý Sever“ a „chudý Jih“, který zahrnoval tehdejší Latinskou Ameriku a samozřejmě Afriku, vzhledem k dynamickému ekonomickému růstu se ale toto uspořádání světa již nejeví jako adekvátní. V rámci politické korektnosti se dnes nejvíce užívá pojem rozvojové země (indikuje pokrok).

(Reese, Shoemaker 1996: 47).² Ačkoli zde působí mnoho nezávislých novinářů z různých koutů světa, neziskové informace a velká světová média zde mohou mít dokonce zastoupení v podobě reportérů, je třeba vzít v úvahu i faktory, jako jsou např. sociokulturní diference. Ty mohou ovlivnit náhled na situaci a její pochopení a dále předávaná informace pak může být značně deformovaná. Na samotné získávání a zpracování má však vliv mnoho faktorů, stejně tak jako na finální podobu zprávy a její „propuštění“ do relace. Tyto faktory budou v teoretické části práce diskutovány a v závěru srovnány s výsledky analýzy.

Diplomová práce se tak skládá z teoretické části, kde budou představeny právě jednotlivé mediální teorie, které mohou mít vliv na výslednou podobu zprávy. Další část se věnuje metodologii práce a poslední část potom samotnému výzkumu, ke kterému byla zvolena metoda zakotvené teorie Anselma Strausse a Juliet Corbinové, jak ji představují v díle *Grounded Theory* (1999).

Ústředním tématem práce je zobrazování rozvojových zemí ve zpravodajské relaci Události prvního kanálu České televize. Cílem práce je zjištění, jak jsou zprávy o rozvojovém světě vytvářeny a dále postihnuty jejich klíčovými charakteristikami včetně vizuálního zobrazování a výběru slov.

² Český reportér Tomáš Lindner v článku *Čtvrtá moc v Africe* (2007) například zmiňuje, jak při pobytu v Zambii zaznamenal přebírání článků ze západních zdrojů: „Zprávy o dění v Africe zde (...) nepocházejí od vlastních zpravodajů, ani přímo z textů kolegů z jiných afrických zemí. I novinky o událostech v sousedních státech směřují nejprve do Londýna a až poté zpět do zambijské Lusaky (...) The Post a jiné zdejší deníky přebíraly zprávy a analýzy ze západních zdrojů – z BBC, z Reuters či z AP.“

2 Teoretický rámec

Následující kapitola si klade za cíl teoreticky ukotvit zkoumaný problém. V první části teoretického seznámení bude vymezen klíčový pojem *rozvojové země*, druhá část se potom věnuje zpravodajskému diskurzu, v rámci kterého zpravodajské příspěvky vznikají. Třetí část představí dosavadní práce, jež se touto problematikou zabývají.

2.1 Rozvojové země

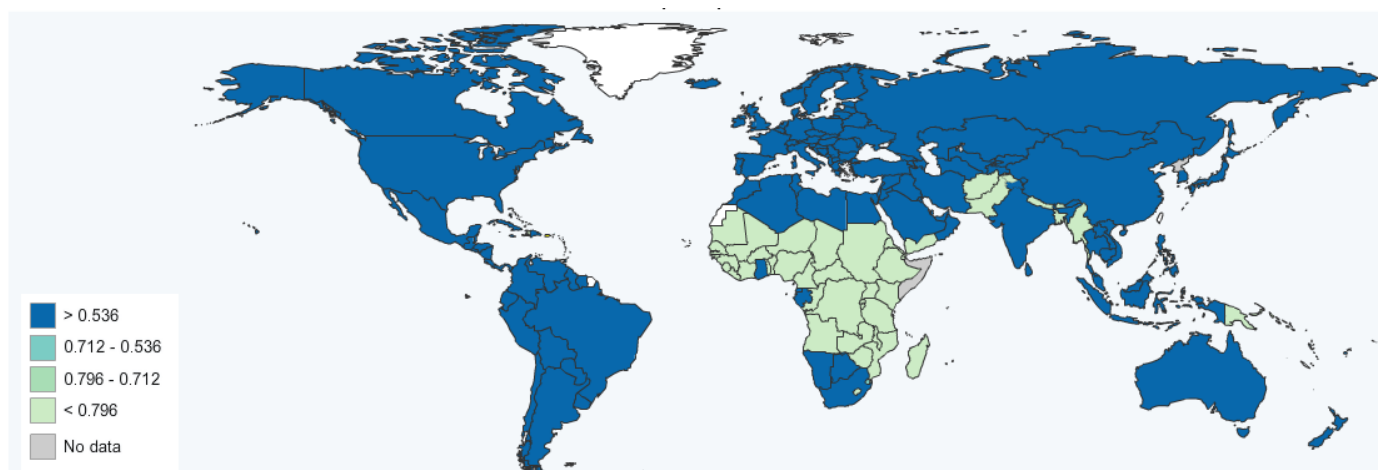
Jak vlastně poznáme rozvojovou zemi? Jednotná definice pojmu neexistuje - rozvojové země lze totiž identifikovat (a zároveň vyhodnocovat jejich pokrok) podle několika různých indikátorů - tyto indikátory potom závisí na té instituci, která takové hodnocení sestavuje. Je logické, že ekonomicky zaměřené instituce jako jsou Mezinárodní měnový fond nebo Světová banka se soustředí především na ekonomické ukazatele - např. na hrubý národní příjem na osobu, diverzifikaci exportu či míru integrace země v globálních finančních systémech (IMF 2012). Země potom můžeme takto rozdělit na státy s vyspělou ekonomikou a země, kde se ekonomika teprve rozvíjí (ibid.). Podle Rozvojového programu OSN (2012) je potom primární tzv. Index lidského rozvoje. Protože je tento index jedním ze dvou faktorů, na základě kterých je stanoven výzkumný vzorek práce, a rovněž pomáhá definovat obecnou charakteristiku rozvojové země, bude představen konkrétněji.

Index lidského rozvoje se vytváří na základě tří dimenzí, kterými jsou vzdělání, zdraví a ekonomické aspekty země. Indikátory pro jednotlivé dimenze jsou pak podíl gramotných v populaci dospělých, podíl zapsaných ke studiu na různých stupních vzdělání, očekávaná délka života a hrubý národní produkt na osobu (United Nations Development Programme 2012). Všechny tyto indikátory pak vytváří indexy, na základě kterých se určuje samotný index lidského rozvoje. Země jsou potom dle hodnoty indexu rozděleny do čtyř kategorií: vysoce rozvinuté země, rozvinuté země, středně rozvinuté země a málo rozvinuté země.

Za další významný ukazatel lze považovat i demografické charakteristiky obyvatelstva nebo například geografické podmínky, které mají často významný vliv na rozvinutost země, ale bývají přehlíženy. Například hornatý Afghánistán je natolik členěn přírodními překážkami, že lze tento fakt vnímat jako jeden z důvodů, proč je tato země do dnešní doby velmi roztržštěná na několik částí, a to nejen etnicky, ale i politicky (Horák, 2011). Afghánistán je rovněž vzhledem k rozloze na styku

litosférických desek náchylný k častému zemětřesení, které má v chudé rozvojové zemi mnohem silnější a dlouhodobější dopady na životy obyvatelstva. Dalším příkladem může být Somálsko nacházející se v oblasti rovníku, jež se musí neustále potýkat se suchem, které vede k nedostatečné úrodě a následnému hladomoru. Tyto podmínky potom v celkovém výsledku zapříčiňují ekonomickou stagnaci a tím dále ohrožují i rozvoj země. Pokud se přidají další faktory v podobě válečných konfliktů, fungování státu je ohroženo a země samotná se stává nestabilní.

Na základě těchto indikátorů a dalších dostupných údajů pak lze stanovit charakteristiky, které jsou pro rozvojové země typické a lze je označit za jejich společného jmenovatele. Patří mezi ně malá gramotnost obyvatel jako důsledek nízkého počtu dětí na školách, nedostatečná zdravotní péče a s tím spojená nižší očekávatelná délka života, odlišná struktura ekonomiky, která je oproti vyspělým zemím závislá na zemědělství, jež se ale vyznačuje nízkou produktivitou práce, export jen několika málo komodit, nízký kapitál, vyšší míra nerovnosti ve společnosti posilující její fragmentarizaci, politická nestabilita země, vyšší míra korupce, slabé instituce (problematická vymahatelnost práva, neschopnost vlád apod.), převaha mladé generace v populační struktuře obyvatelstva, nižší míra urbanizace, environmentální problémy (např. degradace půdy), nepříznivé geografické podmínky a další (Todaro, Smith, 2011).

Obrázek 1: Rozdělení zemí podle hodnot indexu lidského rozvoje (2011)

zdroj: United Nations Development Programme 2013

2.2 Mediální konstrukce reality. Zpravodajský diskurz

Zpravodajství se podle Trampoty (2006: 12) vztahuje k aktuálnímu společenskému dění a sebe samotné prezentuje jako „reflexi aktuální reality“.³ Má výsadní postavení z pohledu šíření informací, se kterými nemá publikum bezprostřední zkušenost, a proto se také dlouho se předpokládalo, že obrazy, které můžeme v médiích pozorovat, jsou přímým zprostředkovatelem reality. Tyto obrazy ale podléhají nejen nutné selekci, rovněž mohou být upraveny či přímo zkresleny, a to způsobem ořezání, užitým úhlem pohledu, výběrem záběru či použitím jiných technik - realita se tak v případě dosazení událostí a lidí do zpráv stává „nezbytně manipulovanou“ (Reese, Shoemaker 1996: 34). Od prvotních výzkumů chápajících zpravodajství jako odraz reality bylo nutné přejít k teoriím, že události, jak je prezentují média, mohou být naopak zkreslené a konstruované.

Podobnou opozici představují dvě rozdílná pojetí chápání vztahu mezi médiem a realitou, a sice reflexivní a konstruktivistický přístup. Schulz (2000) označuje tato odlišná hlediska jako tzv. ptolemaiovskou a kopernikovskou logiku.

2.2.1 Zpráva jako odraz skutečnosti či její konstrukce?

Podle ptolemaiovské logiky jsou masová média „zrcadlem reality“, která tuto realitu pasivně zprostředkovávají (Schulz 2000: 30). V případě, kdy dojde k pokřivení této reality, tedy k situaci, kdy masová média šíří nekorektní informace, jsou podrobena silné kritice. Jsou potom chápána jako cizí těleso ve společnosti, které má schopnost ovládat a kontrolovat jedince, a stejně s ním jako se sociální skupinou manipulovat - jsou potom nazírána jako společnosti škodlivá. Tuto teorii lze přirovnat k reflexivní teorii médií, kdy je význam zakódován v samotném sdělení textu (srov. Hall: 1997).

V kopernikovském pojetí jsou naopak média chápána jako „*integrální součást společnosti*“ (Schulz 2000: 31). Na rozdíl od ptolemaiovského pohledu chápe toto pojetí média jako aktivního zprostředkovatele reality, který třídí události, pracuje s nimi a předává jejich interpretaci, ne věrný obraz. Rovněž chápe tyto procesy třízení, deformace a hodnocení, které se ve zpravodajství objevují, jako nezbytné, ba přímo žádoucí funkce komunikace. Vzniká tak konstruovaná realita vycházející jak z externích („objektivně“ existující událost), tak interních

³ Když se ale zaměříme na tuto charakteristiku během jeho sledování, můžeme si povšimnout, že samotné zpravodajství deklarovanou aktuálnost de facto popírá - ve zpravodajských relacích se objevují upoutávky na nadcházející den, reportáže se věnují rovněž příspěvkům, které mají spíše kontinuální charakter než aktuální ve smyslu zrovna se odehrávajícího problému atd.

(soubor schémat, jak mediální systémy pracují) zdrojů. Tento přístup lze potom opětovně srovnat s Hallovou konstrukcionistickou teorií, kdy se význam formuje až při čtení a je tedy vytvářen příjemci (Hall 1997). Mezi koncepty, příklánějící se k této verzi, patří právě i mediální konstrukce reality.

Ač by se dalo po přečtení výše uvedené charakteristiky kopernikovského přístupu namítnout, že objektivní realita neexistuje, i toto pojetí s konceptem objektivnosti „počítá“. Chápe ji ale jako abstraktní cíl a ideál a mezi tímto ideálem a realitou rozlišuje (Schulz 2000). Pojetí rovněž předpokládá, že existuje více verzí reality a že rozpory mezi těmito verzemi a jejich konkurencí vytváří „nejlepší možné přiblížení se objektivní realitě“ (ibid.: 35)

Zohlednit ale musíme i fakt, že ačkoli je význam utvářen až v procesu čtení, média využívají strategie a vkládají do textu tzv. preferovaný význam, který potlačuje alternativní možnosti výkladu.⁴ Takové „šíření a utvrzování preferovaného významu napomáhá jeho opakování, a sdělovaný význam se tak stává pro běžného příjemce přirozeným, samozřejmým a nezpochybňovaným a získává status normy“ (Sedláková 2008: 153).

Finální podoba se tak vlastně „konstruuje“, proto můžeme mluvit o mediální konstrukci reality, jež v sobě zahrnuje řadu teorií, které budou v následujících kapitolách představeny. Teorie mediální konstrukce reality vychází z konceptu sociální konstrukce reality, kterou přiblížíme v následující podkapitole.

2.2.1.1 Sociální konstrukce reality

Teorii sociální konstrukce reality definovali ve stejnojmenném díle z roku 1966 (česky 1999) sociologové Peter Berger a Thomas Luckmann. Podle této teorie se „každodenní život jeví jako realita, kterou lidé nějak vykládají a jež má pro ně subjektivní význam jako určitý logicky soudržný svět“ (1999: 25). Tento svět je potom jako reálný udržován v neustálé integraci myšlenek a činností, které jsou zároveň jeho původem (ibid.). Svět se tedy podle nich sestává z mnoha realit, které jsou vytvářeny společnostmi, přičemž lidé samotní na tento fakt zapomínají, a předpokládají společnost jako objektivní realitu, ačkoli je vytvářena mezilidskou dohodou (Reifová 2004). Tou nejvýznamnější je však realita každodenního života.

Realita každodenního světa má podle Bergera s Luckmannem intersubjektivní povahu – svět sdílíme s ostatními lidmi ve společné interakci.⁵ Tuto

⁴ Můžeme opět srovnat s Hallovou intencionální teorií (1997).

⁵ Společnost není danou realitou, ale je produktem lidské činnosti. Probíhá ve třech různých procesech – tzv. externalizaci, objektivizaci a internalizaci - kdy „Společnost je výtvorem člověka. Společnost je objektivní realitou. Člověk je výtvorem společnosti.“ (1999: 64).

realitu umožňují tzv. objektivace – subjekty, jejichž význam je společný jak pro jejich tvůrce, tak pro další členy společnosti, a ty jsou potom v běžném životě udržovány skrze jazyk. Jazyk samotný odkazuje na každodenní realitu života, má ale rovněž schopnost odkazovat i na jiné reality - „*jazyk nám může v kterýkoliv okamžik zpřítomnit celý svět*“ (ibid.: 44).

Pro další rozvinutí teorie mediální konstrukce reality rozšíříme kapitolu o pojem instituce. V pojetí autorů jsou naše činnosti habitualizovány, neboli přetvořeny na ustálené vzorce chování, které nám v budoucnosti umožní provádět stejné činnosti efektivnějším a rychlejším způsobem. Jedná se o prvotní proces institucionalizace, jejichž základem jsou tzv. typizace, dostupné členům dané společnosti. Instituce tak „*řídí lidské chování tím, že předem stanovují vzorce chování, které lidskému jednání předurčují jeden směr ze všech teoreticky možných směrů*“ (1999:58) pomocí mechanismů, jež nazýváme tzv. systémy sociální kontroly. Instituce potom musejí být dále legitimizovány a udržovány, čímž se dále sociální realita neustále reprodukuje.

Z výše naznačeného konceptu je zřejmé, že je aplikovatelný i na média. Média sama jsou totiž institucí, aparátem, který předává sociální vědění. Takové „*předávání institucionálních významů v sobě očividně zahrnuje kontrolu a legitimizační procedury*“ (1999: 73). Zmíněné procesy jsou potom vlastní samotné instituci a lidem, které toto vědění předávají. Na rozdíl od sociální konstrukce reality, kde spolu lidé interagují, ale nemá mediální konstrukce reality reciproční povahu, a lidé se tedy na vytváření této „*reality*“ nepodílí (Sedláková, 2008).

2.2.2 Zpravodajský diskurz

Ač bývá zpravodajství často označováno jako samostatný žánr, je třeba chápat jej v širším pojetí. Trampota (2006) zpravodajství označuje jako sociální instituci, která plní vůči společnosti jisté funkce – informační, kontinuální, vytváří společenský konsenzus a společnou identitu, včetně hodnot. Zpravodajství tak lze označit jako nositele ideologie, k čemuž se přiklání např. i T. A. van Dijk (in Bell, Garrett 1998). Podle něj je v mediálních textech přítomna ideologie, kterou chápe jako sociálně funkční prvek, jenž nemusí mít nutně negativní povahu. Naopak, slouží spíše jako faktor definující zájmy skupiny a jejich efektivního prosazování.

Společností sdílené postoje jsou potom chápány jako pravdivé a správné.⁶ Dijk si rovněž všímá tzv. diskurzivních struktur, které mají významný vliv na to, jak je nakonec zpráva prezentována. Jednou z nich je tzv. ideologický čtverec, který říká, že naše (ve smyslu skupiny, národa apod.) dobré vlastnosti a činy jsou zdůrazněny, naopak špatné vlastnosti či činy marginalizovány. Opačně to potom funguje v případě druhé skupiny (tedy „nepřátel“, příp. skupin, které se vůči „nám“ vymezují jiným způsobem života, vyznáním, barvou pleti apod.), jejichž dobré vlastnosti a činy jsou marginalizovány a naopak jsou zdůrazněny ty špatné.

Podle Hartleyho (2002) lze zpravodajství označit za specifický typ diskurzu⁷, skrze který jsou konkrétní situace či zprávy formulovány a nelze je tudíž chápat jako pouhou prezentaci faktů. Samotný význam zpráv se totiž tvoří na základě znalosti znakového systému, tedy jazyka, a kontextu, ve kterém je zpráva produkována a následně přijata (Hartley 1982). Hartley definuje několik charakteristik zpravodajství jako diskurzu: má dialogický charakter (oslovuje publikum), je multiakcentuální (tedy mnohovýznamové – konkrétní význam se realizuje až při použití znaků)⁸, má ikonický charakter (vizuální obrazy se podobají označovanému), dochází zde rovněž k simultánnímu označování, kdy zároveň „čteme“ různé ikonické znaky (např. výpovědi aktérů zpravodajského příspěvku na pozadí ilustračních záběrů)⁹. A konečně je nutné rovněž zohlednit samotné znaky a kódy, které se podílí na výsledném „přečtení“ zprávy (Hartley 1982).¹⁰

Chápání televizního zpravodajství jako diskurzu je tedy klíčové pro jeho další analýzu, protože se nesoustředí pouze na obsahovou část, ale „*nabízí možnosti hledání institucionálních, sociálních a kulturních mechanismů, které se podílejí na jeho produkci (způsoby tvorby a organizace výpovědi, v něm obsažených i percepce) a interpretaci (způsoby, jakými je zpravodajství vnímáno, interpretováno*

⁶ Zde však Dijk namítá, že v momentě, kdy se v textech objevují hodnotící a normativní prvky, nelze kritérium pravdivosti uplatňovat.

⁷ Jednotná definice termínu diskurz neexistuje - je spojován primárně s M. Foucaultem (1971), který chápe diskurzy (mn. č.) jako prostředek prosazování moci; N. Fairclough (2003) za diskurzy označuje různé způsoby reprezentace vidění světa (2003); Fiske (1997) jej potom charakterizuje jakožto „*společensky vyvinutý systém reprezentací za účelem vytvořit a dát do oběhu koherentní sadu významů o určitém tématu*“ aj.

⁸ Média za účelem eliminace potenciálních významů vkládají do textů tzv. preferovaný význam.

⁹ Podle Dahlgrena (1985: 83) je uvažování o televizním zpravodajství jako o „*okně do světa*“ špatné: nevidíme vizuální záznam samotné události, vizuální stránka naopak slouží spíše k potvrzení textu, který nás takto „přesvědčuje“ o své pravdivosti.

¹⁰ Rozeznáváním typů použitých kódů a jejich využití v mediálním sdělení se zabývá sémiotická analýza. Jejím hlavním cílem je odhalování skrytých významů v textu na několika úrovních - denotativní úroveň vymezuje jednotlivé prvky, které tvoří sdělení, konotativní úroveň je potom spojena s asociacemi a kulturními dispozicemi, tzn., že významy, které věcem přisuzujeme, „*vycházejí (...)* z *ustavených a sdílených společenských konvencí*“ (Trampota, 2010: 121). Hartley (1982) zmiňuje, že při výběru slov, kterými pak označujeme, vybíráme z tzv. paradigmatické a syntagmatické osy, tedy nejprve z určité „zásobárny“ znaků, kdy jeden z nich zvolíme a následně jej na ose syntagmatické kombinujeme s dalšími.

a zejména – kterými se podílí na konstruování našich vizí reality a způsoby, jakými ovlivňuje naši každodenní praxi)" (Lapčík, 2008: 195).

Je potom zřejmé, že výslednou podobu zpravodajství nelze chápat jako nahodilý sled zpravodajských příspěvků. Naopak, zpravodajství podléhá mnoha kritériím na individuální i organizační rovině, které ovlivňují, jaké zprávy se vůbec na obrazovce objeví, a které nebudou do zpravodajství propuštěny. Podle Trampoty (2006: 22) vzniká zpravodajství jako „výsledek činnosti mediálních profesionálů v rámci mediálních organizací, které vykazují vysokou úroveň hierarchizace, dělby práce, rozdělení zodpovědnosti a rolí.“ Takový soubor pravidel tvorby jednotlivých mediálních obsahů souhrnně označujeme jako tzv. mediální logiku.¹¹ Zpráva je tak vytvářena pod tlaky, které mohou zásadně ovlivnit fakt, jestli se vůbec stane součástí zpravodajství. K usnadnění tvorby zpráv potom slouží tzv. mediální rutiny.

2.2.2.1 Mediální rutiny

Zprávy, stejně jako ostatní mediální příspěvky, jsou silně ovlivněny časoprostorovými limity: „přijatelný materiál musí být upraven tak, aby se do této plochy (či do přiděleného času) vešel“ (Jirák, Burton 2001: 105). V důsledku tohoto faktu bývá činnost novinářů ritualizována a vytváří se jakési pravidelné postupy, které umožňují zpracovat událost v kratším čase a efektivnějším způsobem.

Tento koncept, známý jako mediální rutiny, je připisován autorům P. Shoemaker a S. Reese, kteří je charakterizují jako „schematické, rutinní a opakující se postupy a metody mediálních pracovníků“ (1996: 100). Ti tak mohou reagovat očekávatelným způsobem a eliminovat narušení mediálního systému.

Jednou z nejznámějších mediálních rutin je tzv. **agenda setting** neboli nastolování témat. Jedná se o proces, kdy si samotná média „vybírají, o čem a jak budou referovat“ (Burton, Jirák 2001: 239). Je nutné tento koncept ale chápat širěji než jako pouhý výběr konkrétních příspěvků a jejich zařazení do mediálních relací - jedná se spíše o výběr samotných témat.¹²

Koncept agendy setting úzce souvisí s konceptem **gatekeepingu**, kterým označujeme procesy rozhodující o tom, zda zprávy mohou překročit pomyslnou bránu zpravodajství daného média (Trampota, 2006).¹³ V současné době, kdy

¹¹ Jedná se o koncept vypracovaný D. Altheidem a R. Showem, který dále poukazuje na to, že události bývají zpracovány ve stále stejných formátech, a mohou být dokonce touto logikou ovlivňovány. Příkladem může být např. tisková konference, která je konstruována tak, aby byla pro média snadno uchopitelná (Reifová 2004).

¹² Podle Ginnekena (1996) pak mocí nastolit agendu disponují určité zdroje, stejně tak ale i určitá média. Typickým tématem, kterému je v rámci agendy setting přisuzován velký význam, jsou např. volby.

¹³ Pojem gatekeeping se do češtiny překládá jako „hlídání u brány“.

máme přístup k takřka neomezenému množství informací, je nutné vybírat tyto potenciální zprávy. Osobu, která tyto procesy rozhodování reálně provádí, nazýváme tzv. gatekeeperem. Pojem gatekeeping byl poprvé užit psychologem Kurtem Lewinem v roce 1947, který jej aplikoval na rozhodování rodinných nákupů potravin. O uplatnění a rozvinutí tohoto konceptu v oblasti mediálních studií se o tři roky později zasloužil David Manning White, který zkoumal rozhodování redaktora přejímajícího agenturní zpravodajství (Trampota 2006). White si rovněž u svého výzkumu povšiml, že určitá témata mají větší šanci projít bránou zpravodajství, a to především tehdy, když se týkají politiky či tzv. jímavého lidského příběhu (Human Interest Stories).¹⁴ Tyto prvotní studie kladly důraz na vnitřní působení redakce a subjektivní rozhodnutí při vybírání zpráv, později se ale ukázalo, že ačkoli gatekeeper „*reprezentuje svou vlastní profesi a médium*“, rozhodnutí je limitováno jeho pracovní pozicí (Reese, Shoemaker 1996). Charakteristika jednotlivce tedy samotný obsah médií neovlivňuje, naopak se ukázalo, že významný vliv mají tzv. zpravodajské hodnoty.

Koncept **zpravodajských hodnot** se v případě marginalizace zpravodajství týkajícího se problematiky rozvojových zemí ukazuje jako jeden z klíčových prvků. Zpravodajské hodnoty charakterizujeme jako konkrétní faktory, díky nimž se stává událost zprávou (Trampota, 2006).¹⁵ Teorii formulovali a demonstrovali na studii struktury norského zpravodajství provedené v roce 1965 Johan Galtung a Marie Ruge. Pojem *news values* je však užíván již od roku 1922, kdy jej Walter Lippman poprvé použil ve své knize *Public Opinion*, a za základní hodnoty považoval jednoznačnost události, překvapení, prostorovou blízkost, osobní zaujetí a konflikt (Reifová 2004).

Galtung a Ruge definovali 12 zpravodajských hodnot (frekvenci, práh pozornosti, jednoznačnost, význam, souznění, překvapení, kontinuitu, variaci, vztah k elitním národům, vztah k elitním osobám, personalizaci a negativitu), a ačkoli byl jejich výzkum aplikován na tištěná média, je pro naši práci využitelný z důvodu tematického zaměření. Výzkum se totiž věnoval prezentaci zahraničních zpráv a především se zaměřil na reprezentaci zemí třetího světa. Koncept zpravodajských hodnot byl dále revidován různými autory – např. Westerstahlem a Johanssonem

¹⁴ Human Interest Stories jsou takové zprávy, které mají diváka či čtenáře zaujmout po emocionální stránce. Často jsou součástí širší reportáže a ukazují, jaký dopad má referovaný jev na konkrétní postavu.

¹⁵ Ginneken se v díle *Understanding Global News* (1996: 24) pokouší definovat zpravodajství opačným způsobem, a sice dotazováním se, co není onou zprávou - co není ničím novým, co zprávu utváří. Zaměření se na tento aspekt nám potom poskytuje lepší možnost pochopit selektivní členění na to, co je pro média zajímavé, a co naopak zůstává nezpůsobováno, proč jsou některé události týkajícího se jevu zdokumentovány emotivním a zaujatým způsobem, a některé konstantně přehlíženy apod.

(1994), kteří ve studii *Foreign News, News Values and Ideologies* podrobili analýze zahraniční zprávy a definovali pět zpravodajských hodnot.¹⁶

Hartley (2002: 165-6) definuje zpravodajské hodnoty jako „*profesionální kódy užité při výběru, konstrukci a prezentaci zprávy, které se nutně nevztahují na jedince na individuální rovině, jenž je sám předmětem těchto zpravodajských hodnot, přesvědčení a postojů.*“ Ačkoli si je vědom toho, že nalezené zpravodajské hodnoty nejsou definitivní a jsou spíše podmíněné typem výzkumu, přesto vytipovává několik charakteristik: jsou upřednostňovány příběhy, které jsou čerstvé, náhlé, jednoznačné, očekávané, relevantní a jsou nám blízké jak ve smyslu lokace, tak kultury. Rovněž se upřednostňují témata ekonomická, politická, téma průmyslu a obchodu, zahraniční a domácí aféry (objevuje se konflikt či lidský rozměr), neštěstí a sport. Preferují se elitní „národy“ (např. Spojené státy, Británie, Evropa), známé osobnosti, a rovněž se často odvolává na dominantní ideologii a diskurz společnosti – co je pro tuto společnost historické či kulturní, bude prezentováno jako přirozené a konsenzuální (ibid.).

Mezi další příklady mediálních rutin můžeme zařadit i tzv. **zpracovatelské hodnoty**, které jsou možnými variacemi jejich zpracování. „*Pokud nějaká událost nabízí určité možnosti zpracování, má větší naději stát se předmětem zájmu médií*“ (Burton a Jiráček 2001: 246). Řadí mezi ně např. dostupnost obrazového materiálu, možnost zjednodušení, možnost dramatizace, konfliktu, příběh o jedinečném lidském osudu aj.

Typické pro zpravodajství je rovněž **opakování**. Podle Burtona a Jiráčka (2001: 156) má tento prvek potvrzující funkci – „*když se něco dostatečně často opakuje, mají příjemci tendenci to akceptovat a uvěřit tomu*“. A nejen opakování sdělení posiluje obsah sdělení – důležité je i opakování postupů zpracování, kdy „*příslušný postup může být přijat jako „správný“, „přirozený“ způsob, jak dané téma zpracovat do textu a současně tento postup formuje očekávání příjemců, jak bude s materiálem („správně“) naloženo*“ (ibid.: 157).

Do televizního zpravodajství pronikají rovněž **narativní postupy**, které tak postupně stírají rozdíly charakteristické pro fiktivní žánry. Tyto postupy se využívají zejména u tzv. nezávažných zpráv (např. zločiny, kuriozity apod.), kdy se „vyprávěním“ zajímavého příběhu udržuje divákova pozornost (Dunn 2005). Vypravěčem je v tomto případě reportér, jenž může příběh dramatizovat právě narativními prvky, je ale stále považován za dostatečně spolehlivou autoritu. Využití

¹⁶ Tři z nich označili jako základní, a sice *důležitost země* (ve smyslu ekonomických indikátorů či velikosti populace); *blízkost země* (chápaná třemi způsoby – geografická, obchodní a kulturní) a *dramatičnost* týkající se událostí; zbylé dvě byly označeny jako doplňující, a to hodnoty *ideologie* a *přístup*. Hodnota *ideologie* je přitom centrální hodnotou v procesu vytváření zpráv, chápaná jako ideologie národního zájmu, hodnota *přístupu* se pak týká možnosti novináře ve smyslu přístupu k událostem (obrázek modelu je dostupný v příloze).

narativních postupů je podrobováno kritice, a to zejména z důvodu, že vede k přílišné personalizaci sdělovaných událostí, a dále pak k bulvarizaci tématu. Narativ ve zpravodajství navíc umožňuje průnik emocí a subjektivních hodnocení do zpravodajství, jejichž přítomnost je z normativního hlediska chápána jako nevhodná (ibid.).

2.2.2.2 Zdroje

Důležitým prvkem zpráv jsou rovněž i žurnalistické zdroje, které novináři k tvorbě zpravodajských příspěvků využívají. I tyto zdroje totiž podléhají selekci a novináři tak sami vybírají, kdo má přístup do zpravodajství.

Ginneken (1996) zmiňuje tři kritéria zpravodajských zdrojů – autoritu, důvěryhodnost a dostupnost. V prvním případě dochází k tomu, že je jako zdroj informace automaticky preferován ten, u kterého se předpokládá dostatek znalostí o sledovaném jevu, a kdo má oficiální pověření se k takovýmto událostem vyjadřovat.¹⁷ V případě důvěryhodnosti se setkáváme se situací, že čím vyšší pozici zdroj zastává (např. prezident či premiér), tím vyšší je možnost, že bude jeho názor či vyjádření publikováno.¹⁸ Poslední kritérium potom zohledňuje faktor dostupnosti zdroje ve smyslu institucionální, tj. fyzické dostupnosti. Zjednodušeně řečeno, v případě, kdy organizace disponuje oficiální kanceláří nebo zaměstnává tiskového mluvčího, je snadno dostupná médiím, a jako taková do nich získává větší přístup.

Ginneken tyto tři faktory označuje za nositele předpojatosti: jsou totiž hodnoceny ve vztahu k západnímu publiku a preferují se tak západní autority před dalšími hlasy, které jsou tímto marginalizované (ibid.). To se projevuje především tak, že jsou zprávy z okrajových částí světa často zkresleny právě autoritami a experty ze světového centra, zatímco alternativní zdroje, jako jsou jako mluvčí hnutí a neziskových organizací či obyčejného obyvatelstva, se ve zpravodajství vyskytují ojediněle (například v případě krize). Západní zdroje navíc často prezentují samy sebe jako zachránce: *„Silní cizí pomocníci bývají obvykle natáčeni na pozadí tisíců se obřích davů, kteří nejsou schopni sehrát významnou roli v řešení svých vlastních problémů. Doktor či sestra bílé pleti (ve zprávách, pozn.) vysvětluje, co se odehrává, a anonymní obyvatelstvo jiné barvy pleti zůstává převážně němé“* (ibid.: 100).

¹⁷ Jako problematický je zde zmíněn i fakt, že se žurnalisté obracejí ke stále stejným odborníkům, případně že mezi sebou přebírají prefabrikované zprávy navzájem.

¹⁸ Ginneken zde dodává, že pravdivost takového vyjádření je zde paradoxně zcela irelevantní.

Problémem se stává i fakt, že reportéři mohou mít při rozhovorech s místními a priori danou představu, co by mělo ve zprávě zaznít. Mohou potom pokračovat v rozhovoru tak dlouho, dokud „*nezískají prohlášení, která odpovídají jejich požadavkům*“ (ibid.: 102). Rozhovory jsou navíc sestříhány a podléhají editaci – některé části tak mohou být vynechány, posloupnost vyjádření může být změněna z důvodu vhodného začlenění, čímž se může měnit původní význam sdělení.

2.2.3 Shrnutí determinujících faktorů podoby zpravodajství

Jak bylo naznačeno, tato práce vychází z konstruktivistického pojetí médií, kde je klíčovým faktorem skutečnost, že svět mimo naše smysly, tj. svět, kterému nejsme přítomni, prakticky neexistuje - naše poznání je závislé na zprostředkovaných zdrojích a jejich ucelenosti pohledu na věc či událost (Shoemaker, Reese 1996: 36). S podobným názorem přichází i Ginneken (1996), který tvrdí, že média do jisté míry sice přináší prvky reality, ukazují z ní však pouze jen určitý výsek. Tento výsek pak připodobňuje k majáku - zatímco zpráva „osvětluje“ jen určitou část reality, její větší část zůstává ve tmě. To nám potom umožňuje „*získat jen částečný a neobjektivní pohled*“ na zobrazené prostředí (ibid.: 23).¹⁹

Tento pohled je navíc determinován rozkódováním zprávy, respektive jejího významu v rámci zpravodajského diskurzu. Vzhledem k vytváření významu jakožto produktu dialogické interakce mohou být zprávy přečteny v různých kontextech rozdílnými způsoby. Skrze diskurzivní strategie potom mohou být posíleny či preferovány konkrétní významy, což je nutné při analýze dále zohlednit.

Na základě výše zmíněného konceptu mediální logiky se rovněž ukazuje, že výsledná podoba zpravodajství je ovlivněna mnoha způsoby na několika úrovních. Vycházíme z předpokladu, že zpravodajství realitu *konstruuje*, a to skrze uvedené postupy mediálních rutin, jako jsou agenda setting, gatekeeping, zpravodajské hodnoty aj. I přes induktivní charakter použité metody (viz dále) lze předpokládat, že výzkum, který provádíme, bude těmito faktory do jisté míry zasažen.

¹⁹ Podobné přirovnání zabývající se sociálním věděním můžeme najít již u Bergera a Luckmanna (1966: 49): „*Přestože sociální zásoba vědění předkládá každodenní svět uceleným způsobem, odstupňovaným podle oblastí obeznámenosti a vzdálenosti, nijak neosvětluje svět jako celek. Řečeno jinak, realita každodenního života se zdá být jako sféra světla na pozadí neprostupné temnoty. Jak jsou určité sféry reality osvětlovány, zůstávají jiné ve stínu. Nemohu vědět všechno, co se o této realitě vědět dá.*“

2.3 Přehled výzkumů věnujících se tématu zobrazování rozvojových zemí v médiích²⁰

Téma mediálního obrazu rozvojových zemí má v zahraničních textech poměrně silné zastoupení, na rozdíl od českých textů, kterých se této problematice věnuje velmi málo. Velká část statí, které byly uvažovány jako relevantní, se zabývalo konkrétně mediálním zobrazováním Afriky jakožto nejméně rozvinutého světadílu, o kterém se píše pouze v souvislosti s mediálně „vděčnými“ tématy jako jsou humanitární katastrofy či občanské války. Do jisté míry však lze paradoxně i statě zabývající se prezentací Afriky jako rozvojového kontinentu považovat za poněkud stereotypní, a to především kvůli k faktu, že téměř třetinu všech zemí spadajících do seznamu LDCs²¹ tvoří země mimo Afriku. Jednou z nich je například Afghánistán, o kterém je takřka výhradně informováno v souvislosti s válkou, která zde probíhá, či země Jihovýchodní Asie, o kterých se ve spojitosti s rozvojem naopak nemluví téměř vůbec.

V prostudovaných statích jsme se snažili primárně zaměřit na výsledky výzkumů soustředících se na mediální obraz rozvojových zemí, objevily se zde ale i zajímavé poznatky, které vytvořily nové podklady pro možné srovnání. Nejprve budou představeny texty a výzkumy zahraniční, následně české.

2.3.1 Prezentace tématu v zahraničních médiích

Všechny studie se shodují na podstatném jevu – média se významným způsobem podílí na zkreslení obrazu rozvojových zemí. Cate ve své studii *Media, Disaster Relief and Images of the Developing World* (1994) říká, že „*kvůli nedostatečnému povědomí Západu o rozvojových zemích mohou reportáže o mimořádných událostech, jako jsou povodně či hladomor, podporovat nesprávné interpretace o rozvojovém světě.*“ Cate dále uvažuje, jak tyto zkreslené pohledy vznikají a dochází k závěru, že většinu informací o rozvojovém světě nám přináší média a organizace, které se nevyhnutelně podílí na tomto zkreslení tím, že se zaměřují na netypické a mimořádné, dramatické události. Publikum potom získává tyto informace bez jakéhokoli kontextu či povědomí o pozadí situace, a co víc, bez

²⁰ Tato kapitola (resp. důkladnější nastudování dostupných textů) vznikla kvůli induktivnímu charakteru zvolené metody až po aplikaci poslední fáze výzkumu, aby se minimalizovalo riziko možného průniku předpokládaných výsledků do vznikající teorie.

²¹ Tzv. Least Developed Countries – seznam nejméně rozvinutých zemí sestavovaný OSN.

zkušenosti, se kterou by mohli porovnávat. To vede v konečném důsledku k tomu, že povědomí publika o rozvojových zemích „*může být utvářeno výhradně na základě informací o těchto mimořádnostech, a ne na informacích z obyčejného každodenního života*“ (ibid.).

Problémem nedostatečného uvedení do kontextu událostí se zabývá i Helen Magee ve studii *The East African Famine: Did the Media Get it Right?* (2011). Klade si zde otázku, nakolik je mediální pokrytí tématu – navzdory jeho nesporné šíři – efektivní, tedy jestli se v průběhu času problém reflektuje stejným způsobem, či nastal v jeho prezentaci viditelný posun. Magee zde uvádí příčinu náhlého zájmu o téma, které bylo médiu nejprve ignorováno - jednalo se o situaci v Somálsku, kdy se prvotní varování ohledně nastávajícího hladomoru objevila již na konci roku 2010, média toto téma zaujalo až v červnu následujícího roku na základě tiskové zprávy neziskové organizace Save the Children. Tisková zpráva totiž přinášela informaci, kolik dětí denně přichází do uprchlického tábora ve městě Dadaab v Keni (2011: 4). Ačkoli i sami pracovníci neziskových organizací připouští, že komplexní pokrytí tak rozsáhlé katastrofy je vzhledem k limitovanému času a prostoru, kterému se jim v médiích (ne)dostává, velmi složité, vyjadřují lítost především nad omezeným prostorem právě pro širší kontext. Ten tak v případě katastrof nereflektuje celkové výsledky rozvojové pomoci a soustředí se například pouze na jednu oblast (v tomto případě právě výše zmíněný tábor v Dadaabu).

Wangui Muchiri z organizace ONE navíc říká, že africká média bývají často přehlížena samotnými neziskovými organizacemi a mezinárodními médii: „*Lidé z mezinárodních neziskových organizací často nemluví primárně s africkými médii. Pokud se situace netýká státních věcí, 90 % pozvaných na tiskovou konferenci jsou světová média. Zprávy, které v afrických médiích již proběhly, se až posléze dostávají do světových médií a teprve potom je na ně upřena pozornost světa. (...) Světová média by měla pochopit, že africká média jsou spolehlivá a mají odborné a kulturní pochopení. Nemůžete praktikovat pouze tzv. padákovou žurnalistiku²², je třeba srovnat oba pohledy*“ (Muchiri in Magee, 2011: 10).

Problémem mohou být i samotné neziskové organizace. Podle Frankové (2010: 76) se humanitární intervence „*vyvinula v důležitý politický nástroj a organizace poskytující pomoc se staly rovněž důležitějšími*“. Je pak na místě říci, že na mediálním pokrytí katastrof závisí objem pomoci, který neziskové organizace získají, a proto mohou do jisté míry ovlivnit právě výslednou podobu.

²² Z anglického „*parachute journalism*“. Jedná se o takový způsob získávání informací, kdy je reportér vyslán do sledované oblasti, ačkoli má nedostatečné znalosti o situaci, kontextu a nedostatečné množství zdrojů.

Alam (2007: 59) píše: „Mnoho filmů o tíživé situaci v rozvojových zemích ukazují, jak zoufalí a bezmocní lidé zde jsou, ale ti, kdo si tuto situaci uvědomují a udělají krok dopředu, jsou většinou „bílí cizinci“. V některých případech vidíme pomáhat i místní lidi, ale vytrvale je to právě onen cizinec, který je vzdělá a poučí, jak z této situace uniknout, a vždy za ně promlouvá cizí moderátor”.²³ Ačkoli se Alam zaměřuje primárně na fotografie z rozvojového světa, jeho poznatky jsou zcela platné i pro filmové zpracování. „Kulturní citlivost by měla rovněž formovat užití obrazů, které ukazují pozitivní aspekty rozvojového světa spíše než užití škodlivých negativních stereotypů“ (ibid.: 62-63).

Susan Franks zase ve své stati *The Neglect of Africa and the Power of Aid* říká, že „příběhy o Africe nejsou jen sbírkou klišé, ale někdy jsou značně nepřesné. V jiných případech jsou příběhy opomenuty nebo ignorovány, protože nezapadají do stereotypních zobrazení, či je místem Afrika, která je považována za oddělenou od normálního života“ (2010: 73).

V průzkumu Martina Scotta (2009), který se zabývá zobrazováním Afriky v 6 britských novinách po dobu dvou týdnů, zvažuje autor nejen množství příspěvků v komparaci počtu příspěvků o Spojených státech a Číně²⁴, ale i jejich velikost a tematické zaměření. Téměř 80 % článků se objevilo až za třetí stránkou novin, kromě novin *Daily Mirror* se však alespoň jednou objevil článek s tímto tématem i na titulní straně. Tematicky se objevilo nejvíce zpráv se zaměřením na kulturu, náboženství a cestování, dále kriminalitu a pomoc a odpuštění dluhů, což ukazuje, že se tyto příspěvky nesoustředily primárně na negativní stránku zpráv. V porovnání Scott dokonce ukazuje, že při srovnání britských a afrických článků o násilí a konfliktech se procentuálně počet příliš neliší.

Průzkum *Where in the World is Africa?* Guye Golana (2008) analyzoval televizní zpravodajství ve Spojených státech v letech 2002-2004. Celkem bylo odvysíláno téměř 900 příspěvků, kde tematicky nejvíce dominovaly ozbrojené konflikty (téměř 30 % příspěvků), dále globální války s terorismem a mezinárodní vztahy (ne se Spojenými státy).

²³ Paddy Coulter (in VSO 2002) selekci aktérů potvrzuje situací, kdy organizace Oxfam zaměstnala v rámci rozvojové pomoci v Etiopii 108 lidí, přičemž pouze 8 z nich nemělo etiopský původ. Ačkoli naprostá většina pracovníků tedy byli Etiopané, britský tisk tuto skutečnost naprosto marginalizoval.

²⁴ Spojené státy zastupuje 292 článků, Afriku 155 a Čínu 74. Scott zde podotýká, že Afriku sice tvoří 53 zemí (bývá často posuzována jako jedna celistvá země), ale i tak je možné ve srovnání se zmíněnými zeměmi posuzovat toto množství jako relativně silné pokrytí tématu.

2.3.2 Prezentace tématu v českých publikacích

Prezentace tématu rozvojových zemí v médiích není v českých publikacích a statích dostatečně zhodnocena. O jistou prezentaci se pokusila společnost Člověk v tísni se svou analýzou mediálních výstupů mezi lety 2007-2008 (viz dále) a která rovněž vydává časopis Rozvojovka zabývající se samotnými rozvojovými zeměmi a problematikou rozvoje. Krátké zhodnocení tohoto tématu představila v článku Třetí svět na krátkých vlnách Jana Mračková (2007).

V oblasti akademických prací se touto problematikou zabývala studentka Masarykovy univerzity v Brně Kamila Plocková, která analyzovala mediální obraz rozvojových zemí v deníku MF Dnes. Podobným tématem se zabývala i Kateřina Štěpničková ve své bakalářské práci Rozvojová problematika v obraze médií. Obě ve svých pracích docházejí k závěrům, že obraz rozvojových zemí je médií předkládán ve značně stereotypní formě s výstupy, které byly již na základě výchozích textů a hypotéz očekávány. „Svět rozvojových zemí byl zobrazován především jako svět negativní. Nejčastěji bylo o těchto zemích referováno v souvislosti s konfliktem či válkou, zprávy i fotografie měly negativní valenci,“ píše ve svém závěru Plocková (2007: 71). Štěpničková dochází k tvrzení, že česká média „věnují rozvojovým zemím a problematice rozvoje obecně velmi málo prostoru, vytvářejí zjednodušený a nedostatečný obraz“ (2007: 53).

Článek analyzující mediální výstupy tištěných médií sestavil rovněž Ondřej Horký (Mediální stereotypy Jihu jako překážka veřejné diskuze: důsledky pro rozvojovou spolupráci), kde reflektuje nejen přístup českých médií a stereotypy, k jejichž přijetí v souvislosti s prezentací tohoto tématu dochází, ale rovněž ukazuje pozadí vzniku rozdělení světa na vyspělý Sever a chudý Jih. Vychází i ze dvou výše zmíněných prací; a výstižně charakterizuje stereotypy, které se v médiích vyskytují, včetně důsledků pro obecné povědomí o těchto zemích a následnému dialogu, jak těmto zemím dále pomoci.

V úvodu kapitoly zmíněná společnost Člověk v tísni potom přinesla analýzu Rozvojový svět a rozvojová spolupráce v českých médiích pokrývající téma mezi lety 2007 až 2008. Tato analýza dle autorky Jany Krasney (bd: 1)²⁵ nepokrývá veškeré příspěvky, které mají souvislost s tímto tématem, ale „obsahuje jen rozsáhlejší a relevantní články, zprávy a rozhovory z monitorovaných médií“.²⁶ Celkem bylo nalezeno 525 příspěvků, přičemž největší žánrové zastoupení měly zprávy (celkem 191 příspěvků) a dále reportáže a analýzy. Tematicky zastupovaly

²⁵ Rok vydání analýzy není znám, proto je užito označení bd, tj. bez data.

²⁶ Těmi jsou tištěná periodika, televizní, rozhlasové i agenturní výstupy a rovněž online příspěvky.

příspěvky nejvíce témata politika, ekonomika, zdraví a chudoba. Krasney zde zohledňuje také koncept zpravodajských hodnot, kde vychází ze studie J. Galtunga a M. Ruge, a vytipovává tři z nich – elity ve smyslu národů a celebrit a negativitu: „Ze 455²⁷ sledovaných článků jich 390 mělo širší nebo užší spojitost s elitními národy, a pouhých 65 článků se věnovalo čistě jen rozvojovým zemím bez jakékoli návaznosti na elitní národy“ (ibid: 11). V případě celebrit a jejich přítomnosti v takto orientovaných zprávách se ukázalo, že se tento jev vyskytuje velmi málo: „Ze 455 sledovaných článků se celebrita jakožto hlavní postava objevila jen ve třech případech“ (ibid: 12). Co se týče negativity, i zde autorka dochází k opačnému než očekávatelnému výsledku, kdy většina uveřejněných článků byla pozitivních.²⁸ Problematické u této analýzy je nedostatečné vymezení jak zkoumaného vzorku, tak jejich postupů.

Pro potřeby práce užitečnou stať publikovali také Tomáš Trampota s Kateřinou Kučerovou (2011), kteří se zabývali agendou zahraničního zpravodajství českých televizních stanic v roce 2010. Z šetření vyplynulo, že se ve zpravodajství objevila pouze polovina existujících států - africký kontinent byl v tomto případě zastoupen pouze ve 3 % příspěvků, Asie v 17 %. V přehledu deseti nejzmiňovanějších zemí se objevil Afghánistán, který byl přítomen v 2,1 % případech.²⁹

I v českém prostředí pak zaznívá kritika vůči jednostrannosti referování o rozvojových zemích. Vít Kouřil v článku Vize rozvoje v mediální mlze je říká, že se „většina českých médií chová tržně a prodává inzerentům jisté typy publik, zejména těch majetnějších. Když už tedy zmíní rozvoj třetích zemí, tak často bulvárně vyhoceným způsobem (...). Vše rozvojové a humanitární redakcím splývá do jakéhosi puzzle s klíčovými slovy hladomor, katastrofa, AIDS, tsunami a tak podobně“.

²⁷ Stranou byla ponechána specializovaná periodika.

²⁸ Jako pozitivní chápala autorka články, které „přinášejí informace o pozitivní události či dění nebo kladně hodnotící určitý jev nebo iniciativu“ (ibid.: 12).

²⁹ Trampota a Kučerová zde zmiňují pravděpodobné možnosti častého výskytu této země ve sledovaných příspěvcích: 1) zahájení ofenzivy v provincii Hílmand, jež byla nejrozsáhlejší od začátku bojů 2) od počátku invaze v roce 2001 zde zahynulo nejvíce zahraničních vojáků 3) účast českých vojáků na misích.

3 Metodologie práce

Cílem práce je analýza sdělení týkajících se rozvojových zemí a následný popis konstrukce mediálního obrazu, který je analyzovaným médiem o daném tématu vytvářen. V této kapitole jsou charakterizovány jednotlivé metody, které poskytnou teoretické vodítko pro následnou analytickou část práce.

3.1 Metody výzkumu

Pro naplnění cílů práce byly zvoleny kvalitativní metody výzkumu. Jedná se o interpretativní metody, které se od kvantitativních liší „*hlubším zaměřením se na latentní obsahy*“ (McQuail 2007: 310). Kvalitativní výzkum využívá spíše induktivní logiku, nevychází tedy z určitých hypotéz, ale sám nové hypotézy a teorie vytváří (Disman, 2002). Na rozdíl od kvantitativního výzkumu, který redukuje pohled na výzkumný problém jen zaměřením se na určité aspekty a který primárně operuje s numerickými daty, je kvalitativní výzkum zaměřen holisticky – je zkoumán z více perspektiv a v celkovém kontextu (Ferjenčík 2000).

Silnou stránkou kvalitativního přístupu je tedy hlubší vhled do problému. Naopak slabou stránkou je nízká spolehlivost výzkumu (reliabilita). Dosažené výsledky mohou být ovlivněny samotným výzkumníkem na základě jeho individuálních preferencí. To vede k tomu, že rezultat výzkumu nelze vzhledem k subjektivnímu charakteru replikovat. Silverman (2005) dále dodává, že jako problematická se může ukázat i platnost výzkumu (validita), kdy se výzkumník nezabývá fakty, která si navzájem protirečí nebo nejsou dostatečně vysvětlena, a naopak upřednostňuje fakta, která jsou zřejmá a objasněná.

Konkrétní metodou, kterou v analytické části využijeme, potom bude zakotvená teorie.

3.2 Zakotvená teorie

Základní metodou, nebo spíše technikou, kterou budeme v této práci využívat, je tzv. zakotvená teorie (grounded-theory). Jedná se o induktivně vytvořenou teorii, kdy výzkumník systematicky soustřeďuje a třídí získaná data a následně je analyzuje (Strauss, Corbin 1990). Používá se především v případech,

kdy teorie zkoumaného tématu není dostatečně vymezena a zpracována. Výzkumník tedy nevychází z předem stanovených hypotéz, ale nechává „ať se vynoří to, co je v této oblasti významné“ (ibid.: 14). Podle vytvořeného návrhu zakotvené teorie je potom výzkumník schopen 1) namísto testování dosavadní teorie vytvořit teorii novou 2) vést výzkumný proces systematicky 3) překonat předsudky a předpoklady, se kterými do výzkumného procesu vstupuje a vytváří v jeho průběhu 4) předloženou teorii zdůvodnit (ibid.: 39).

Původ zakotvené teorie se datuje do roku 1967, kdy bylo vydáno dílo *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research* amerických sociologů Anselma Strausse a Barneyho Glassera. Po jeho vydání se však autoři kvůli rozdílným názorům na metodický postup rozešli - Glasser odmítal výzkumu již s předem nastudovanými teoretickými poznatky, zatímco Strauss vyznával pragmatičtější hledisko, kdy „výzkumník konstruuje zkoumané objekty a vztahy mezi nimi v procesu experimentování s možnými explanacemi“ (Hendl 2005: 243). Strauss na rozvíjení teorie dále spolupracoval s Juliet Corbinovou, z jejichž pojetí vycházíme i v této práci.

3.2.1 Metoda trojího kódování

Metoda zakotvené teorie se provádí ve třech krocích. Jsou jimi otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování.

Ve fázi otevřeného kódování dochází ke konceptualizaci a kategorizaci pojmů. Při konceptualizaci výzkumník pročítá a studuje nasbíraná data, která následně označí určitými pojmy. Je však třeba dbát na to, aby tyto pojmy neměly přílišný popisný charakter, ale aby byly skutečně vytvářeny s ohledem na další využití. Vytvořené pojmy je dále potřeba kategorizovat, tj. seskupit pojmy příslušící jednomu jevu do jednotlivých kategorií. Kategorie lze dále rozvíjet na vlastnosti, podvlastnosti a také na dimenze vlastností, které později pomáhají utvářet vztahy mezi kategoriemi a subkategoriemi v další části kódování (Strauss, Corbin 1999).

Axiální kódování vyžaduje důkladnější zkoumání souvislostí mezi kategoriemi. Takovýmto zaměřením získáváme bližší vymezení jevu, který je nazván subkategorií. S kategoriemi je propojena pomocí tzv. paradigmatického modelu, který je tvořen pěti částmi: příčinnými podmínkami, jevem, kontextem, intervenujícími podmínkami, strategiemi jednání a interakcemi a konečně následky. Příčinnými podmínkami lze chápat události, které „vedou k výskytu nebo vzniku jevu“ (ibid.: 73), jevy jsou pak hlavní myšlenky, které jsou propojené s jednáním. Kontextem rozumíme souhrn okolností, které jsou jevu vlastní a zároveň jsou

podmínkami, při kterých jsou uplatňovány strategie jednání nebo interakce, které nám slouží k zvládnání konkrétního jevu. Intervenující podmínky definujeme jako takové okolnosti, které mohou určitým způsobem ovlivnit strategie jednání a interakce. Mohou být časového, prostorového, kulturního, historického a individuálního charakteru. Jednání i interakce jsou procesuální a záměrné a mají formu strategií a taktik. Představují reakce na daný jev, které se potom projevují ve formě následků záměrných i nezáměrných, skutečných nebo potenciálních (ibid.).

Při selektivním kódování dochází k integraci získaných kategorií. V této fázi si stanovujeme tzv. centrální kategorii, tedy hlavní jev, který zastřešuje ostatní kategorie a je s nimi následně uváděn do vztahu. To se děje opět pomocí paradigmatického modelu a ostatní kategorie se takto stanou kategoriemi pomocnými. Při selektivním kódování uspořádáváme poznatky, ke kterým jsme došli v předchozích fázích kódování. Děje se tak skrze odhalování a uspořádávání pravidelností, kombinací takovýchto pravidelností, a seskupováním kategorií (ibid.).

Vzniklá teorie se následně ověřuje tak, že se vytvoří buď schéma, nebo návrh teorie, a výroky se porovnají se získanými údaji.

3.2.2 Omezení a problémy zakotvené teorie

Metoda zakotvené teorie se i přes potenciální přínos nově vzniklých teorií setkává s kritikou. Již výše zmíněný rozpor mezi původními autory teorie naznačuje, že problémem ve výzkumném procesu může být teoretická obezámost s tématem, která může vést k všimání si předem určených jevů a pomíjení těch skrytých. Strauss a Corbin (1999: 27) však vidí v této obezámosti i jeden ze zdrojů teoretické citlivosti – *„schopnosti vhledu, dát údajům význam, porozumět a oddělit související od nesouvisejícího“*. Tato práce se snažila výše zmíněným problémům vyhnout tak, že vyjma prvotní rešerše k tématu se podrobněji zabývala dosavadními výzkumy až po aplikaci metody na zkoumaný vzorek, aby jimi nebyly výsledky zkresleny.

Sami autoři navíc tvrdí, že je tato metoda poměrně složitá, především pro nezkušeného badatele. Wilson a Hutchinson (1996) přichází s několika příklady „eroze“ metody, kdy může docházet k několika situacím - jedná se např. o tzv. zmatení metody, předčasné zakončení, přehnanou obecnost či importování konceptů. V těchto případech potom dochází k povrchní analýze, která se nedrží pravidel metody a přichází se závěry, které podřívají důvěryhodnost metody či přichází se zjednodušujícími závěry (ibid.). Strauss s Corbinovou proto poskytují

několik různých technik a doporučení, které pomohou výzkumníkovi metodu praktikovat, např. rozvinutí teoretické citlivosti, rozepsání kostry příběhu apod.

3.3 Výzkumný problém

Jako výzkumný problém byla definována analýza zpravodajských příspěvků týkajících se rozvojových zemí a způsob konstrukce mediálního obrazu těchto zemí ve zpravodajské relaci ČT 1. Výzkum se soustředí na vyhledávání klíčových prvků, které takto orientované příspěvky spojují, a snaží se postihnout jejich další charakteristiky, které dále umožní definovat nejen to, za jakých podmínek se tyto prvky vyskytují, ale jaké mohou mít potenciální následky.

3.3.1 Výzkumné otázky

Základní výzkumná otázka

- Jaký je mediální obraz, který o rozvojových zemích vytváří zpravodajská relace Události České televize, a jakými prostředky tento mediální obraz vytváří?

Odvozené výzkumné otázky

- Jaké je tematické zaměření příspěvků s rozvojovou tematikou odvysílaných v daném časovém období?
- Jaké prostředky k tvorbě těchto zpráv relace využívá?
- Jaká důležitost je v rámci této zpravodajské relace příspěvkům s rozvojovou tematikou přisuzována?

3.3.2 Výzkumný soubor a jednotky

Výzkumným souborem této práce je zpravodajská relace Události televizní stanice ČT 1. Konkrétními jednotkami, které byly analyzovány, se pak stala jednotlivá zpravodajská sdělení, která obsahovala předem určená klíčová slova. Jednalo se o názvy rozvojových zemí světa včetně jejich pádových proměn a dále pojmy „rozvojový svět“, „rozvojová země“ a „třetí svět“.

Vzorek zvolený pro analýzu byl získán zadáváním klíčových slov do databáze Anopress. Původním záměrem práce byl rozbor zpráv odvysílaných v průběhu jednoho kalendářního roku, vzhledem k použité metodě analýzy příspěvků byl ale časový rozsah zúžen na jeden kalendářní měsíc. Protože se v analýze hodláme věnovat samotným příspěvkům a způsobu jejich konstrukce, tedy ne jejich celkovému počtu, měsíc byl nakonec zvolen náhodně. K analýze byl vybrán srpen, ve kterém se objevilo celkem 28 zpráv obsahujících klíčová slova. Vzhledem k relativně vysokému počtu bylo nutno provést další redukci, aby sdělení mohla být dostačujícím způsobem analyzována.

Rozčleněním nutným pro analýzu z hlediska velikosti vzorku je rozdělení zpráv na ty, které přímo pojednávají o rozvojové zemi a mají větší výpovědní potenciál než ty, které referují nepřímo, to znamená, že je na daný stát spíše odkazováno v souvislosti s jiným tématem. Zprávy byly rozděleny do tří kategorií: první kategorií jsou sdělení, ve kterých tvoří konkrétní rozvojové země či celkově rozvojový svět ústřední téma příspěvku. To znamená, že zpráva prezentuje určitou zemi, konkrétní situaci či problém, který je s ní přímo spojen. Druhou kategorií pak tvoří sdělení, kde se tato klíčová slova objevují sice v souvislosti s tématem, ale nejsou podstatou sdělení příspěvku. Třetí kategorií bylo třeba vytvořit pro zprávy, ve kterých se sice rozvojové země objevily, ale pouze v podobě zmínky, která zkoumané téma dále nerozvádí.³⁰ Z celkového počtu 28 zpráv bylo do první kategorie zařazeno 7 příspěvků, do druhé 4 a do třetí 17.

³⁰ I takové nepřímé reference ale vytváří o zemi určitý obraz, budou však zhodnoceny v samostatné kapitole, a nebudou proto zařazeny do hlavního výzkumného vzorku.

Tabulka 1: Tématica příspěvků o rozvojových zemích

Způsob	Množství	Procenta
Ústřední téma	7	25 %
Vedlejší téma	4	14,3 %
Zmínka či odkazování	17	60,7 %
Celkový počet	28	100%

3.3.2.1 Limity při generování klíčových slov

Přes schopnost databáze hledat i pádové proměny či přídavná jména jednotlivých názvů zemí bylo potřeba pohlídat takové proměny, které zcela mění původní vyhledávané slovo. Jako příklad uveďme proměnu přídavných slov konžský (Kongo) a tožský (Togo), které Anopress v souvislosti se zadaným slovem nenachází a je nutné jej zadat samostatně.

V souvislosti s Kongem bylo dále nutné ještě rozlišit Demokratickou republiku Kongo a Kongo (Zair), které se nacházejí v odlišných ekonomických, politických a sociálních situacích a druhá jmenovaná země tak do kategorie nejméně rozvinutých zemí nespadá.

Dalším problémem, který mohl činit při generování jisté potíže, je český přepis či skloňování zemí, které spadají do zkoumané kategorie. Jako příklad lze uvést dvě možné verze psaní názvu země Mauritanie či Mauretanie či pro české prostředí specifický případ užívání zastaralého názvu Barma pro stát Myanmar.

Jako možný problém se ukázalo rovněž generování spojení *rozvojová země*, *rozvojový svět* či *třetí svět*. Mezi rozvojové země totiž spadají rovněž státy, které se neřadí pouze mezi ty nejchudší, naopak místo pojmu *rozvojový* bylo také často užíváno označení *nejchudší země* či *chudé země*. Vzhledem k nepříliš velkému množství zpráv se všemi výše uvedenými variantami byly jednotlivé přepisy shromážděny a v případě, že neobsahovaly název jedné z předem určených zemí či nebyly k danému tématu relevantní, byly z šetření vyřazeny.

Při sledování jednotlivých příspěvků bylo také nutné sledovat vygenerované přepisy. V některých případech byla nalezena mírná neshoda, kdy byla v Anopressu vynechána slova, jejichž absence může mít na samotné vyhledávání.³¹

³¹ Konkrétním příkladem je zpráva z 27. srpna, kdy je v přepisu Anopressu zcela vynecháno jméno sekty Boko Haram, ačkoli jej moderátor ve zprávách jmenuje. Při zpětném vyhledávání nebyla tato zpráva na základě klíčových slov vyhledána.

Všechny výše uvedené potenciální problémy autorka zvážila a pokusila se jim při generování klíčových slov vyhnout.

3.3.2.2 Index lidského rozvoje (HDI) a Nejméně rozvinuté země světa (LDCs)

Země byly zvoleny na základě dvou dokumentů sestavovaných každoročně Organizací spojených národů. Jedná se o již zmiňovaný Index lidského rozvoje (Human Development Index, dále HDI) a také seznam Nejméně rozvinutých zemí světa (The Least Developed Countries, dále LDCs). Důvodem, proč byly použity oba dokumenty, je nedostupnost některých dat, díky kterým nelze zemi začlenit do jedné z kategorií, ačkoli ve druhé figuruje. Příkladem může být Somálsko, jehož nedostatečná data pro určení HDI jej vylučují ze zařazení do určité kategorie „rozvinutosti“ země, ačkoli jej OSN řadí mezi nejméně rozvinuté země světa v seznamu LDCs. Proto byl jako základ zvolen právě seznam LDCs, ke kterému byly přidány země, které se nachází v kategorii zemí s velmi nízkým HDI.

Index lidského rozvoje byl podrobněji popsán již v kapitole definující rozvojové země, včetně rozdělení států na jednotlivé kategorie na základě získaných hodnot. Pro potřeby práce budu pracovat pouze s poslední kategorií, tedy zeměmi, které jsou označeny jako „málo rozvinuté“, kam spadá 46 zemí světa.

Druhým dokumentem, který vytváří OSN a který v současné době tvoří 48 států, je seznam Nejméně rozvinutých zemí světa. Aby byla země do tohoto seznamu začleněna, musí „splnit“ tři podmínky zároveň – musí mít nízký hrubý národní příjem, nízký index lidských zdrojů (počet populace trpící podvýživou, úmrtnost dětí do pěti let, poměr dětí zapsaných na střední školu, gramotnost dospělých) a nízký index ekonomické zranitelnosti (velikost populace, odlehlost, koncentrace exportu zboží, podíl zemědělství, lesnictví a rybolovu na HDP, ztráta domova následkem přírodních katastrof, nestabilita zemědělské produkce a nestabilita exportu zboží a služeb). Seznam vznikl v 70. letech a za dobu jeho existence se podařilo z žebříčku vystoupit pouze třem zemím - Botswaně v roce 1994, Kapverdám v roce 2007 a naposledy Maledivám v lednu roku 2011. Maledivy již proto v této analýze nejsou zahrnuty.

Seznam všech zemí spadajících do kategorie zemí s nízkým HDI i do seznamu LDCs je uveden v příloze.

4 Praktická část

V praktické části diplomové práce bude představen postup analýzy jednotlivých zpravodajských příspěvků. Po nutné redukci vzorku bylo nakonec vybráno 11 zpráv, přičemž rozvojová země se jako hlavní téma objevila u 7 příspěvků, jako téma vedlejší potom u 4 příspěvků. Tento celkový počet 11 zpráv bude analyzován pomocí metod, které byly popsány v kapitole Metodologie, zbývajícím 17 příspěvkům, ve kterých se rozvojové země objevovaly jen ve formě okrajové zmínky, bude věnována samostatná kapitola, kde nebudou praktikovány metody zakotvené teorie, ale dojde pouze ke stručnému shrnutí, v jakém kontextu se dále rozvojové země ve zpravodajství objevují.

Hlavní analýza probíhala podle postupů zakotvené teorie. Nejprve byly při prvotním otevřeném kódování pojmenovávány kategorie, které umožňují dále pracovat s teorií a rozvíjet ji v rámci axiálního a selektivního kódování. Jednotlivé příspěvky jsou v přepisu zařazeny mezi přílohami, jejich audiovizuální podoba je potom součástí přiloženého DVD.

4.1 Otevřené a axiální kódování a jednotlivé kategorie

Vzhledem k provázanosti fází otevřeného a axiálního kódování, kdy ve druhé jmenované dochází k rozvíjení již stanovených kategorií, budou obě fáze popsány v jedné kapitole, nejprve stručným výčtem a následně jejich bližší charakteristikou a popisem, včetně paradigmatického modelu.

První část analýzy, tedy již výše zmíněné otevřené kódování, probíhalo v následujících krocích. Nejprve došlo k opakovanému zhlédnutí jednotlivých příspěvků a vypisování jevů, které zde byly zaznamenány. K těmto jevům byly následně přiřazeny pojmy a skrze jejich vzájemné porovnávání a hledání podobností byly pojmy dále kategorizovány. Pro lepší práci s kategoriemi se doporučuje, aby byly kategorie dostatečně abstraktní a široké, bylo proto nutné sledovat, zda lze kategorii dále rozvíjet a na případné nedostatky reagovat. Příspěvky byly poté znovu zhlédnuty s několikaměsíčním odstupem a proces otevřeného kódování byl zopakován za účelem nalezení případných nových poznatků. Ve většině případů se sice nalezené jevy shodovaly, ale byly zpozorovány i jevy, které byly při prvotním kódování opomenuty. V následujících tabulkách je

na příkladu dvou zpravodajských příspěvků demonstrováno, jak probíhala konceptualizace pojmů a následná kategorizace.

Axiální kódování, tedy určování jednotlivých vlastností kategorií a jejich vzájemné provázanosti, probíhalo sice v návaznosti na otevřené kódování, nicméně v průběhu určování vlastností kategorií a dalších charakteristik bylo nutné se vrátit zpět k prvnímu kroku a kategorie pozměňovat (ať už se jednalo o pouhou změnu názvu kategorie či její zařazení jako subkategorii pod jinou). Mnohdy se mohla kategorie zdát jako vhodnou a logickou, ale při hlubším rozpracování paradigmatického modelu se ukázalo, že je její pojmenování nevhodné, případně se ukázala naopak jako příliš široká a abstraktní. Podle Strausse a Corbinové *„otevřené kódování údaje rozděljuje a umožňuje určit některé kategorie, jejich vlastnosti a umístění na dimenzionálních škálách. Axiální kódování tyto údaje zase novým způsobem skládá dohromady vytvářením spojení mezi kategorií a jejími subkategoriemi“* (1990: 71). Jedná se tedy o dva rozlišné kroky, reálně se však oba neustále prolínají a výzkumník se *„neustále pohybuje mezi oběma typy kódování“* (ibid.).

Tabulka 2: Ukázka konceptualizace pojmů (zpráva ze dne 26. srpna 2011, Nigérie: mrtví po útoku na OSN)

jevy	pojmy
„Je to útok na celou světovou komunitu. Nikdo z toho nemůže mít radost. My jsme velmi smutní.“	hypertrofizace, generalizace; „navedení“ k pocitu, který bychom měli v této situaci cítit; přiznání emocí
„Naprosto odsuzujeme tento hrozný čin.“ (Pan Ki-mun, z pozice OSN)	odsouzení z pohledu významné mezinárodní organizace (my tedy jako součást OSN odmítáme také - generalizace)
roztřesené záběry, přítomnost záchranářů, trosky budovy	vyvolání emocí – strach, panika, chaos a bezmoc; doklad zranitelnosti významných organizací a bezpečnostních složek
mapa zobrazující Nigérii a konkrétně Abuju (s využitím Google Earth)	přiblížení místa pro neznalé, pomocné vizuální prvky, předpoklad neznalosti a neseznámenosti diváka s geografickou polohou státu
„Hned první podezření padlo na místní islámskou sektu Boko Haram.“ (...) „V Abuji udeřila Boko Haram naposledy v červnu.“ (+archivní záběry z předchozích útoků sekty Boko Haram). x ve studiu moderátorka sděluje, že se sekta k činu přihlásila	přijetí podezření a následná legitimizace; záběry vzbuzující emoce (strach, panika); minulé činy organizace jako uvedení do kontextu situace
použití záběrů nigerijské televize NTAi	autenticita, přejímání, závislost na zahraničních médiích

Tabulka 3: Ukázka konceptualizace pojmů (zpráva ze dne 4. srpna 2011; Krátké zprávy)

„největší ekologické škody v dějinách“	závažnost, dopad na životní prostředí, nejednoznačnost (v dějinách Nigérie/obecně?)
„Podle Organizace spojených národů...“	odkaz na významnou mezinárodní organizaci, legitimizace statusu autority
„Těžba černého zlata poškozují lokalitu už 50 let“ (+ záběry na Afričana, který ukazuje, jak ropa zasahuje přírodu).	stinné stránky těžby, dopad na život Afričanů
„Zodpovědnost za dvě havárie poprvé přiznala firma Shell.“	vina těžařské společnosti, „vykořisťování“ chudých zemí bohatým Západem, paradox zelené politiky ve vyspělých zemích, která není prosazována v rozvojových zemích
záběr na ceduli představující projekt organizace NAOC (The Nigerian Agip Oil Community)	relevantnost záběrů, redundance, absence dalšího vysvětlení divákům

Tabulka 4: Ukázka procesu kategorizace pojmů

kategorie	pojmy
pomoc divákovi	předpoklad neznalosti diváka, poskytnutí vizualizace – zpřesnění místa, kde došlo k útokům (využití vlajek OSN či USA), tabulky pro lepší přehled, uvedení do kontextu
autorita	mezinárodní organizace jako zdroj informací, významní světoví činitelé jako mluvčí události, tiskoví mluvčí, moderátoři
dichotomie Západ vs. ostatní země	polarizace: mezinárodní organizace = dobro x cizí vojáci = zlo (koaliční vs. nepřátelské jednotky), mezinárodní autorita či „západní“ organizace jako zdroj informací, kulturní relativismus, hodnocení, neschopnost státu, potřeba pomoci, ale rovněž i „vina Západu“, posilování významu vyspělých zemí, lhostejnost Západu vůči trpícím obyvatelům, neschopnost zabránit násilným činům, „podpora“ ilegálních činností, „záminka Západu“ x neschopnost vlád, neexistence pohledu z druhé strany
zapůsobení	dramatizace, hypertrofizace, užití vyprávění, užití pro zpravodajství netradičních prvků a slov, emoce
relevance	aktuálnost tématu, pořadí reportáže a čas trvání, dostatečný „obsah“ záběrů a výpovědí, nejednoznačnost tvrzení, generalizace
autenticita	převzaté záběry, užití stejných záběrů, svědkové, zdroje výpovědí

4.1.1 Stručný přehled jednotlivých kategorií

Jednotlivými kategoriemi, které byly v rámci otevřeného kódování identifikovány, jsou kategorie *pomoc divákovi*, *západní země vs. ostatní země*, *zpochybnění relevance a authenticity*, *zapůsobení a utrpení*. Pro větší přehlednost budou tyto kategorie nejprve stručně představeny společně s heslovitým paradigmatickým modelem, podrobnější analýza a interpretace jednotlivých kategorií v celkovém kontextu pak bude následovat v samostatných kapitolách.

1. Pomoc divákovi

Tato kategorie se soustředí na to, jak zpravodajství ulehčuje svým příjemcům pochopení celé zprávy. To se může dít několika různými způsoby – pomocí audiovizuálních doprovodných prvků či například uvedením problému nebo jevu do širší souvislosti (přiblížením podobných událostí, srovnáváním apod.).

příčinné podmínky: předpoklad neznalosti diváka

jev: usnadnění pochopení a přiblížení problému

kontext: problém je vyhodnocen (chápán) jako nepříliš známý pro běžného diváka,

vlastnosti (dimenze): forma usnadnění (doprovodné vizuální prvky – textový projev), rozsah usnadnění (velký – malý), podrobnost (malá – detailní), četnost pomocných prvků (vysoká – nízká)

strategie jednání: vytvoření co nejjednodušších schémat, použití stejných/podobných prvků

intervenující podmínky: technologické problémy, malý prostor pro uvedení širších souvislostí, příliš velké množství informací v malém čase

následky: zjednodušování zpravodajství, potvrzování statusu nevědoucího diváka, snížená motivace vyhledávat informace, nedostatečné pochopení problému kvůli omezením (čas, prostor)

2. Západ vs. ostatní země

Kategorie Západ vs. ostatní země se zabývá polarizací světa na vyspělou a chudou rozvojovou část. Častá je rovněž přítomnost identifikace Západ (my) a stavění chudých do kontrastu (oni).

příčinné podmínky: fyzická a kulturní vzdálenost zemí

jev: rozdělení světa na „Západ“ a ostatní země

kontext: hodnocení zemí na základě našich kulturních vzorců

vlastnosti (dimenze): vzájemný vztah (dobrý – špatný), vina Západu (velká – nemá vliv), pomoc (jednostranná – humanitární – rozvojová), prostor poskytnutý rozvojovým zemím

strategie jednání: používání dichotomického „my“ a „oni“, využití hodnotících slov

intervenující podmínky: nehomogenost „ostatních“ zemí, přehlížení faktorů kvůli domnělé „vině“ obyvatel

následky: povrchní odsouzení na základě nepochopení kulturních odlišností, povědomí o zemích získané pouze na základě jednotných reportáží o jednom jevu, vyvolání pocitu, že všechny rozvojové země trpí stejnými problémy

3. Zapůsobení

příčinné podmínky: udržení či zvýšení pozornosti

jev: upoutávací prvky

kontext: snaha zaujmout i u témat, která nejsou chápána v kontextu příslušné společnosti jako „významná“, vyvolání emocí

vlastnosti (dimenze): způsob zapůsobení (sugestivní vyprávění – dojemné scény), užitá slova (metafory – přirovnání – hodnotící slova)

strategie jednání: zařazení záběrů vyvolávajících emoce, užití slov a prvků, která mohou být ve zpravodajství chápána jako nestandardní³²

intervenující podmínky: pořadí příspěvku, nezájem diváka o problematiku

následky: vyvolání zájmu pouze za přítomnosti těchto podmínek, bulvarizace tématu

4. Zpochybnění relevance a autenticity

Ačkoli jsou pojmy relevance a autenticita významově odlišné, jevy vyznačující se těmito charakteristikami se velmi často překrývají či spolu úzce souvisí. Kategorie se zabývá např. vztahem příspěvku a jeho zařazení do zpravodajské relace včetně aktuálnosti jeho tématu, uvažuje hodnověrnost prvků, které se v příspěvku objevují a pokouší se identifikovat původ samotných zpráv.

³² Nestandardní ve smyslu žurnalistických norem, kdy by měla zpráva zpravidla splňovat normativní požadavky na objektivitu v kritériích faktičnosti, tj. pravdivosti a relevance, a nestrannosti, tj. vyváženosti a neutrální prezentace (Trampota, 2006).

příčinné podmínky: omezený přístup k informacím, nedostatek zdrojů v místě dění

jev: relevance a autenticita použitých prvků ve zpravodajství

kontext: (za)řazení zpráv s tématem rozvojových zemí podle aktuálnosti a naléhavosti tématu

vlastnosti (dimenze): aktuálnost tématu (aktuální – neaktuální), zařazení příspěvku (headline – první polovina zpravodajství – druhá polovina zpravodajství), délka příspěvku (krátká zpráva – reportáž), využití ilustračních záběrů (časté – ojedinělé), míra přejímání informací a záběrů (vysoká – nízká), původ informací a záběrů (amatérské – přejaté z jiného média – vlastní), role takového prvku ve zprávě (vysoká – zanedbatelná), redundance využitých prvků (vysoká – nízká), jednoznačnost výpovědí (vysoká – nízká), použití neověřených či irelevantních prvků

strategie jednání: přejímání informací a mediálního materiálu od jiných zdrojů

intervenující podmínky: důvěryhodnost amatérských či přejatých záběrů a informací, nižší míra pozornosti příjemce v druhé polovině zpráv

následky: přebírání povědomí, že jsou tyto zprávy méně důležité

5. Utrpení

příčinné podmínky: upřednostnění zpráv s tímto tématem v průběhu selekce na úrovni gate-keepera (zpravodajské hodnoty)

jev: zobrazení utrpení

kontext: zprávy s rozvojovým tématem

vlastnosti (dimenze): forma utrpení (hladomor – válka – konflikt – dodržování tradic), míra utrpení (ublížení – smrt)

strategie jednání: zařazování příspěvků s tímto tématem

intervenující podmínky: nechuť diváků sledovat neustálou bídu

následky: přijímání názoru, že rozvojové země jsou místa každodenního utrpení

V následující kapitole budou stanovené kategorie podrobněji charakterizovány pomocí paradigmatického modelu, který umožňuje bližší určení kategorií a uvádí je do širšího kontextu, včetně seznámení se s podmínkami, za jakých se sledovaná kategorie objevuje, jakou má podobu, jaké mohou být následky jejího užívání ve zpravodajství atd.

Číslování analyzovaných zpráv se jevílo při odkazování jako zmatečné, a proto jsou kvůli jejich nevelkému počtu nakonec zprávy citovány i se svým

názvem. Vzhledem k delším titulům byly potom názvy zredukovány na nejmenší možné, ale jednoznačně identifikovatelné. Rovněž bylo třeba vymyslet pojmenování pro ty příspěvky, které nestojí samostatně a jsou součástí bloku kratších zpráv. Tyto zkrácené názvy a jejich původní verze lze najít v příloze.

4.1.2 Pomoc divákovi

Kategorie pomoc divákovi zastřešuje veškeré formy „pomoci“, kterým se divákům při sledování pořadu dostává. Pomoc zde lze charakterizovat jako prvek, který podpoří divákovu znalost, uvede ho do kontextu, přiblíží mu referovaný problém, vizuálně podpoří sdělovanou informaci aj., tj. pomůže mu snáze a rychleji pochopit, o čem zpráva pojednává.

4.1.2.1 Předpoklad neznalosti a schematičnost příspěvků

Vzhledem k tomu, že se rozvojové země, o kterých zpravodajství informuje, nachází v naprosté většině případů ve značné vzdálenosti, lze předpokládat, že diváci nejsou dopodrobna seznámeni se situací v zemi, případně nemusí znát ani přesnou geografickou polohu země.³³ Navíc lze implicitně předpokládat, že země je v mediálním měřítku pro tvůrce zpráv „neatraktivní“ právě z důvodu, že o ní neinformuje často, a existuje zde důvod se domnívat, že publikum nemá dostatečné znalosti o dané zemi a je nutné jim pomoci pomocných prvků „napovědět“. Přes snahu získat data, která by dokumentovala povědomí Čechů o rozvojových zemích a o rozvojové problematice obecně, nejsou tyto údaje komplexně zpracované a dostupné.³⁴

K faktorům usnadňujícím pochopení informací patří i schémata, v nichž jsou tyto zprávy zpracovány. Divák je potom „veden“ a „zvyká“ si na tyto prvky, které mu v případě, že se ve sdělovaných informacích nevyzná, nebo jich existuje v danou chvíli příliš, umožní zorientovat se. Schematičnost se pochopitelně projevuje ve všech zpravodajských příspěvcích, a ne pouze v těch, které se věnují rozvojovým zemím, lze ale předpokládat, že při neznámém tématu je právě tato pravidelnost pro diváka určitým vodítkem. Takovými schematickými prvky jsou např. doprovodné audiovizuální prvky či uvedení do kontextu.

³³ Jedinou evropskou zemí, která je charakterizována jako značně chudá a nerozvinutá, je Moldavsko, další nejbližší státy s podobnou charakteristikou se nacházejí až v oblastech Blízkého východu a v oblasti Sahary v Africe. V seznamu zemí, se kterým tato práce operuje, se navíc nachází pouze státy Afriky, Asie a ostrovní státy Pacifiku a Haiti. Lze tedy očekávat, že část populace nemusí disponovat znalostmi o jejich umístění na mapě světa či aktuálních konfliktech, ke kterým v zemi dochází.

³⁴ Naproti tomu alespoň existují průzkumy, které ukazují, jaký Češi zauímají postoj k poskytování rozvojové pomoci (Eurobarometer aj.)

4.1.2.2 Doprovodné vizuální prvky

V řadě příspěvků byly v případě informací o rozvojové zemi využity audiovizuální prostředky v podobě map za pomoci technologie Google Earth, grafů a tabulek, případně přepisovaných citací a telefonátů.

Tabulka se ve zprávě objevila ve spojitosti s financemi – ve zprávě Dárcovství se objevily celkem 2, přičemž první dokladovala množství financí plynoucí do Somálska pomocí tzv. dárcovských sms či účtů, další potom celkové množství financí vybraných přes dárcovské sms. U obou tabulek si lze povšimnout ilustračního obrázku africké matky³⁵ sedící se svými dětmi před chatrčí, ačkoli se druhá tabulka již nutně nevztahuje čistě k Somálsku (či obecně Africe).³⁶ To může divákovi implikovat množství financí, které putují pouze do Somálska či jiných afrických zemí.³⁷ Číselné hodnoty se rovněž objevují na imaginárním displeji mobilního telefonu, množství peněz je pak posíláno obrázkem bankovek a konkrétní částkou. Všechny tyto vizualizace pak mohou v divákovi zanechávat dojem, že se na charitu posílá velké množství peněz a že jsou Češi dobrými dárci (to je ostatně naznačeno i v samotné reportáži: „přestože jsou Češi nuceni kvůli zdražování a zvyšování daní spíše šetřit, na charitu nezanevřeli“).

Obrázek 2: Příklad zobrazování číselných dat

V pěti příspěvcích se objevila mapa, což znamená výskyt u téměř poloviny zkoumaných příspěvků. Ve dvou případech mapa zobrazovala přímo konkrétní zemi, ve třech případech byla oblast nejprve zobrazena globálněji (tj. nejprve byl vyobrazen kontinent) a teprve potom pomocí přiblížení konkretizovala danou oblast. Země, které byly zobrazeny takto přímým způsobem, byly Nigérie a Somálsko. Vzhledem k problematice hladomoru, který v Somálsku v té době již kontinuálně probíhal, a v tehdejší době aktuálnímu problému se somálskými piráty,

³⁵ Že se jedná o Afričanku lze soudit podle charakteristického oblečení a barvy pleti.

³⁶ Podle výroční zprávy citovaného Fóra dárců bylo nejvíce dárcovských sms posláno nejen na pomoc Somálsku, ale rovněž na pomoc Japonsku po zemětřesení a následné vlně tsunami (Fórum dárců 2011).

³⁷ Ačkoli množství financí putujících do Japonska muselo být podle zveřejněných tabulek mnohem větší.

bylo o této zemi intenzivně informováno již v předešlém měsíci.³⁸ Proto lze usuzovat, že je již divák z předchozích reportáží o poloze této země zpraven. V případě Nigérie ale předpokládaná hypotéza selhává, protože se o této zemi v předchozích měsících nerefereuje.

Země, které byly na mapě přiblíženy z celistvějšího pohledu, byly Kamerun, Zimbabwe a možná překvapivě Afghánistán. Překvapivě proto, že Afghánistán je jednou ze zemí, která má ve zpravodajství velký prostor (v celkovém počtu zpráv odvysílaných v srpnu tvořily příspěvky s klíčovým slovem Afghánistán téměř polovinu – 15 z celkového počtu 28 zpráv; ve dvou případech byly příspěvky zařazeny do vedlejšího tématu, ve zbylých 13 jako okrajová zmínka) a lze tedy předpokládat, že je divák s jeho polohou již seznámen.³⁹

Mimo zobrazení mapy samotného státu dále následovalo grafické označení hlavního města a území, kde se aktuální jev vyskytuje, výjimkou není ani označení okolních států (viz obrázek č. 3). K tomu došlo v reportáži Naděje pro hladovějící pravděpodobně proto, že se o sousedících zemích dále ve zprávě dále referovalo, v příspěvku Žehlení prsou byla takto opět zvýrazněna Nigérie, ač se o ní ve zbytku reportáže nerefereuje.⁴⁰ Mapa Kamerunu se rovněž jako jediná objevila již během úvodního moderátorského slova a ne až v samotné reportáži. To může ve spojení se silně hodnotícími prvky (viz dále kategorie Zapůsobení), které se objevují také již v předmluvě moderátora, navodit dojem, že je tomuto příspěvku připisován větší význam.

Obrázek 3: Ukázka vizualizace místa

³⁸ Zpráv zaměřujících se na Somálsko, bylo v červenci odvysíláno 12, přičemž se první zpráva v souvislosti s hladomorem objevila ve zpravodajství již 28. června, a dokonce se živým vstupem.

³⁹ Zároveň je ale tuto hypotézu možno diskutovat z toho důvodu, že právě okrajové zmínky, které mají v počtu zpráv o Afghánistánu převahu, většinou tuto zemi pouze zmiňují v souvislosti s českou armádou, rekonstrukcí bojů apod.

⁴⁰ Vzhledem k tomu, že krátká zpráva Nigerijská delta s mapou nepracuje vůbec, lze předpokládat, že Nigérie ve zprávách přebírá roli státu, který je pro českého diváka z pohledu mediálních tvůrců známější. Vysvětlení tohoto faktu je nesnadné – podle Ministerstva zahraničních věcí (2012) je Nigérie po Jihoafrické republice nejvýznamnějším africkým obchodním partnerem Česka, rovněž je celosvětově významná pro velké zásoby ropy. Na základě několika výzkumů (např. Golan, 2008; Wu 2000 aj.), které dokladují přímou souvislost mezi obchodními vztahy zemí a jejich mediálním pokrytím, je možné tento předpoklad zohlednit.

Dalším prvkem, který může významně podpořit pochopení zprávy a posílit sdělované, je textová část, která se objevuje v levé části obrazovky. Jedná se např. o přepisy tiskového prohlášení (Taliban s odkazem na zdroj AP), akademického pracovníka univerzity apod. Tyto přepisy jsou během zobrazení na obrazovce zároveň čteny reportérem a mohou tak podpořit zapamatování si sdělované informace. Vyskytují se pravděpodobně v momentech, kdy není možné získat výpověď svědka či autority přímo. Tyto vizualizace se objevují většinou při záběrech „doprovodného“ typu (záběry na vojáky, na vesnici apod.). Je zcela zřejmé, že se tento doprovodný prvek objevuje ve zprávách běžně a není přítomný pouze v příspěvcích s rozvojovou tematikou, klíčovým zde ale lze sledovat citovaný zdroj, jehož nedostatečně dlouhé zobrazení může mít vliv na další chápání sdělované informace.

Obrázek 4: příklad přepisu citace

4.1.2.3 Přiblížení kontextu

Většina zpravodajských příspěvků z rozvojového světa divákům přináší i informace z pozadí jevu, o kterém se referuje. Jednak je to dáno již zmiňovaným předpokladem nedostatečné informovanosti publika, ale rovněž nutností seznámit diváky s předchozími skutečnostmi, které mohly vést ke vzniku jevu, nebo jejich potenciálními důsledky. Ačkoli se pojmenování „přiblížení kontextu“ jeví jako výstižné, je nutné konkrétněji jej definovat, protože do kontextu uvádí diváka celá zpráva, včetně moderátorského úvodu. Proto byly jako přiblížením kontextu

chápany doplňující informace, které se sice váží k jednotlivým sděleným údajům, ale přímo se nevztahují k aktuálnímu jevu (ač jej logicky ovlivňují).

Přiblížení kontextu se tedy děje rozšířením popisu situace, který se téměř výhradně objevuje na počátku či na konci zprávy. V případě, kdy se tento prvek objevuje na počátku, se setkáváme spíše s vylíčením aktuální situace a emotivním uvedením⁴¹ - „Desetitisíce lidí umírají kvůli nedostatku potravin – aktuální situace v Somálsku“ (Dárcovství); „Diamanty vykoupené lidskými životy. Region Marange na východě Zimbabwe má nejbohatší naleziště těchto drahokamů na světě“ (Krvavé diamanty). Signifikantnější ve smyslu pomoci divákovi se pak tyto prvky objevují na konci zpráv, např. v poslední jmenované uzavírá příspěvek tato informace: „Za krvavé diamanty kupovali afričtí diktátoři zbraně a vedli občanské války. Armáda prezidenta Mugabeho se zmocnila diamantových polí v oblasti Marange před 3 roky. Z vrtulníků tehdy postřílela dvě stovky vesničanů, desítky tisíc horníků násilně vystěhovala.“ Jako problematický se tento prvek ukazuje ve zprávě Útok na OSN (1), kde moderátorka zpravodajství doplňuje informace o pravděpodobném viníkovi, islamistické sektě Boko Haram, jež se k útoku přihlásila. Moderátorka zde prezentuje sektu jako extremisty, přibližuje jejich cíl a informuje o dalších napadeních, které tomuto útoku předcházely. Následující den, kdy o této události informuje ČT 1 v souvislosti se zvýšením počtu obětí, je ale informace o jednoznačné identifikaci viníka popřena samotným prezidentem země. Podle něj se k atentátu „nikdo jednoznačně nepřihlásil“. Ač je tedy uvedení do kontextu chápáno jako veskrze pozitivní jev, může se potenciálně stát příčinou zkreslení aktuální situace a vytvářet úsudky založené na odhadech. Při nedostatečném sledování dalšího vývoje pak vedou tyto odhady k přijetí publikované hypotézy, ač nebyla ve zpravodajství skutečně potvrzena.

4.1.2.4 Četnost a podrobnost pomocných prvků

Četnost prvků, které pomáhají divákovi pochopit a lépe „uchopit“ zprávu, je relativně vysoká. V případě uvedení do kontextu je možné jej najít u 8 zpráv, jejich podrobnost však není příliš detailní - jedná se spíše o celkové zarámování sdělovaného, než aby šlo o zevrubnější popis nastalé situace. Tomu se však kvůli časoprostorovým limitům ve zpravodajství nelze vždy vyhnout.

Mapy, jak už bylo zmíněno, se objevily v 5 příspěvcích. Zde lze diskutovat, zda by byly mapy využity i v případě, kdyby se nejednalo o rozšiřující zprávu

⁴¹ Tyto prvky jsou dále diskutovány v kapitole Zapůsobení.

z předchozího dne, či kontinuální problém (hladomor v Somálsku). Využití grafických zkratk pro lepší ilustraci číselných případů se nakonec objevilo pouze v jednom příspěvku, ačkoli se s vysokými čísly operuje téměř u všech zpráv, ať už jako reference o obětech či útocích. Děje se tak pravděpodobně z důvodu, že jsou tato čísla neurčitá („desítky“, „desetitisíce“, „více lidí než samotné boje“ apod.), a proto se s nimi nepracuje jako s definitivními.⁴²

Textové přepisy citací se objevují celkem v 5 případech. Jedná se buď o těžko dostupné zdroje, u kterých se lze domnívat, že svá tvrzení zveřejnily písemně či na webových stránkách (Taliban či vůdce somálských povstalců), případně jiným způsobem (např. vynesení rozsudku).

4.1.2.5 Neznalost jako předpoklad i důsledek

Ačkoli primárním zájmem pomocných prvků je podat divákovi tzv. pomocnou ruku, může se stát, že potenciál této snahy zůstane nevyužit, nebo se setkáváme s technologickou chybou. V jednom případě došlo k zobrazení citace doktora z Katarské univerzity (Naděje pro hladovějící) dříve, než k ní mělo skutečně dojít; grafika téměř hned zmizela a posléze se objevila již ve správném čase. Vzhledem k vysílání doprovodně-ilustračních záběrů se však nejedná o prvek, který by zásadně ovlivnil význam zprávy.

Naopak jako přehledné se ukázalo využití map, které byly předkládány zcela srozumitelně a byly dostatečně, ale stručně popsány. Pokud došlo k přibližování oblasti z globálnějšího náhledu na kontinent, bylo přiblížení dostatečně pomalé na to, aby si divák uvědomil, v jaké části kontinentu se pohybuje. V případě práce s mapou ve zprávě Útok na OSN (1), byl důraz kladen na mapu samotného hlavního města, a proto lze chápat rychlý průlet jako žádaný.

Přehledné jsou i tabulky zobrazující finance, jejichž data navíc redaktorka předčítá. Průměrný čas zobrazení se pohybuje kolem 5 až 6 vteřin, divák tedy stačí mimo data v tabulkách sledovat i zdroj informací. Identifikovat zdroj se naopak nedaří u citací a prohlášení, kdy redaktor sice psaný text předčítá, ale text po dočtení okamžitě zmizí. Doprovodné informace, které jsou jedním z klíčových faktorů zprávy (zdroj citace či zdroj, od kterého taková informace pochází), pak mohou zapříčinit znesnadnění pochopení zprávy či zmatení diváka v textu.

Množství sdělených informací je omezeno především z důvodu časoprostorových limitů - je tak nutné přepokládat, že k divákovi se nedostanou veškeré s jevem související informace, že bude užito zkratk, které mu pomohou

⁴² Více o tomto jevu v kapitole popisující kategorii Zpochybnění relevance a autenticity.

snáze pochopit, o jaký problém se jedná, ale nebude o problému dostatečně informován.

Z výchozí pozice nevědoucího diváka se díky výše zmiňovaným charakteristikám dostáváme opět do „výchozího bodu“. Pomoc divákovi, ať už ve formě přehledných map či uvádění do kontextu, potvrzuje jeho status nevědoucího a může dlouhodobě snižovat motivaci vyhledávat si informace či zjišťovat, kde se daná země nachází. Divák rovněž nemusí kvůli časoprostorovým limitům a zkratkovitě a co nejjednodušeji podaným informacím dostatečně pochopit problém, a pokud nezná pozadí jevu či konfliktu, může dojít až k přijetí názoru, který mu televizní zpravodajství skrze své vidění nastavuje.

4.1.3 Západ vs. ostatní země

Další z významných kategorií, která se v průběhu kódování objevila, byla kategorie Západ vs. ostatní země. Západem je zde myšlena západní civilizace⁴³, která sebe sama definuje jako vyspělou, např. skrze již výše zmíněné indikátory (Index lidského rozvoje, HNP na osobu apod.). Ona rozdílná „vyspělost“ zemí může být jedním z důvodů, proč dochází k takovému dichotomickému členění, případně lze jako důvod uvažovat historické rozdělení světa na „tři světy“. Jako další příčiny polarizace lze předpokládat rozdílnost kultur či geografickou vzdálenost naší země a referovaného státu.

4.1.3.1 Dominance a nadřazenost Západu

Jako jednou ze subkategorií byla definována dominance a nadřazenost Západu, která vyvstávala především v momentě, kdy byla ohrožena bezpečnost buď samotného Západu, nebo demokracie, jak ji chápeme v západním kontextu. Projevuje se především užitím typických slov - označováním vlastních vojáků jako „*spojeneckých sil*“ a cizích jako „*nepřátelských jednotek*“, příp. „*extrémistů*“. V případě takových zpráv se první upřednostňují právě tito spojenečtí vojáci před

⁴³ Tzv. Západní civilizaci definoval v díle *Střet civilizací* (2001) i Samuel Huntington, který zde zařadil tyto země: Spojené státy, Kanada, státy Evropské unie (kromě Řecka, Malty, Kypru, Rumunska, Bulharska a dále kromě Norska, Švýcarska, Vatikánu, San Marina a Andorry), Austrálie, Nový Zéland, Východní Timor, ostrovy v Tichomoří a částečně i Filipíny. Vyjma tichomořských států by tedy bylo možné použít i tuto klasifikaci.

civilisty (Útok v Afghánistánu), ztráty na lidských životech v případě „druhých stran“ nejsou zmiňovány vůbec.⁴⁴

V příspěvku Naděje pro hladovějící, který zobrazuje situaci hladomoru v Somálsku, se objevuje apel – žena, která během jednoho dne přišla o čtyři děti, říká: „*Potřebujeme pomoc.*“ Tento apel může být pochopen jako „volání o pomoc“ vyspělým zemím, které jsou jediné schopné tuto situaci řešit. To je dále potvrzeno záběry z uprchlických táborů, jimž „velí“ OSN.

Ve zprávě Humanitární pracovníci jsou potom pracovníci mezinárodní organizace Červený kříž redaktorem charakterizováni jako mnohdy jediní, kteří „*dokáží zachránit život místním lidem*“. Takové výpovědi implikují, že je pomoc Západu pro rozvojové země nezbytná a potřebná. Práce si neklade za cíl hodnotit nutnost rozvojové pomoci – ale uvažuje to, nakolik jsou právě tito pracovníci prezentováni jako domorodci či právě „západní posily“. V této zprávě se nakonec ukazuje, že doktorem je opravdu Afričan.

4.1.3.2 Autorita

Významnou subkategorií se ukázalo rovněž časté zobrazení autority. Tato podkategorie seskupuje jevy, kdy se ve zprávách objevovali významní činitelé, kteří mají v oblasti rozvoje, světovém či místním dění nějaký zásadní vliv (jedná se především o mezinárodní organizace typu OSN či NATO, jejichž poznatky média velmi často prezentují), vládu dané země či tiskové mluvčí.⁴⁵ Ačkoli se tato kategorie jevila na počátku jako signifikantní a schopná stát sama o sobě, během analýzy se ukázalo, že autority byly poměrně jednotně rozčleněny podle již zmiňovaného vzorce západ vs. ostatní země, a nabízela se tak otázka, zda by nebylo vhodnější včlenit ji pod tuto kategorii, jak jsme nakonec učinili.

Důvodem, proč jsou autority ve zpravodajství využívány, a proč se na ně média obrací, je předpoklad autority jako vědomostní elity v oboru. Autorita je považována za relevantní a spolehlivý zdroj „pravdy“, mající zkušenosti, díky kterým může tyto jevy komentovat a uvádět je do vztahů s podobnými jevy, porovnávat apod. Autorita je všeobecně známou organizací či jejím zástupcem

⁴⁴ Na výše zmíněných příkladech lze dokladovat hypotézy Van Dijkova ideologického čtverce.

⁴⁵ Mezi autority můžeme rovněž zařadit i moderátory a redaktory zpráv, kteří příspěvky uvádí, a tím celkovou zprávu rámuji a zprostředkovávají nám skrze výběr slov „svůj náhled“, který mohou diváci přejímat. Vzhledem k jejich pozici „stálého prvku“ ve zpravodajství ale nebude jejich role dále rozebírána – užití hodnotících slov v uvedeném reportáži bylo již výše zmíněno.

a vzhledem ke svému postavení je chápána jako důvěryhodná. Její působení může být mezinárodní či místní.

V případech mezinárodně fungujících organizací byl největší prostor poskytnut Organizaci spojených národů – ta byla zmíněna dokonce v sedmi zprávách. Ve třech z nich je OSN zdrojem informace („*podle Organizace spojených národů potrvá vyčištění oblasti až 30 let*“; „*hladomor tam podle OSN ohrožuje až 12 milionů Afričanů*“), v jednom případě se objevuje OSN jako organizace oprávněná restrikcí („*přítom kvůli násilnostem OSN už v roce 2009 zakázala drahokamy ze země vyvážet*“), v dalším potom jako apelující na mezinárodní společenství: „*Konvoje (...) by měly chránit speciální vojenské jednotky. Volá po nich OSN i vláda v Mogadišo.*“ Ve dvou příspěvcích je dokonce sama předmětem útoku (Útok na OSN) – zde se potom objevuje další autorita: dosavadní generální tajemník OSN Pan Ki-Mun, který se vyjadřuje: „*Naprosto odsuzujeme tento hrozný čin*“, čímž vypovídá za celou organizaci, a tím pádem i za „*nás všechny*“ jakožto členské země OSN. Množství odkazů a rovněž obrazového materiálu (záběry na dodávky materiálu či stany v uprchlickém táboře s nápisy UNHCR⁴⁶) pak symbolizují dominantní postavení této organizace v případě pomoci rozvojovým zemím. Jedenkrát se v příspěvcích objevil Mezinárodní červený kříž a také NATO.

Dvakrát se zde jako autorita objevují Spojené státy, i když velmi skrytě – jednou se příspěvek zabývající se žehlení prsou v Kamerunu odvolává na výsledky „*americké zprávy o dodržování lidských práv*“, ve zprávě Útok na OSN (1) je ambasáda Spojených států v Nigérii vyobrazena na mapě znázorňující výbuch, přičemž je vztažena k lokaci „*jednoho z nejtřeštěnějších míst nigerijské metropole Abují*“. Výše zmíněné poznatky implikují důležitost této země v celosvětovém kontextu.

U autorit původem z rozvojových zemí si lze všimnout zajímavé dichotomie – prostor zde dostávají autority, které sdílí stejně přesvědčení jako Západ, naopak u autorit, které jsou Západem zavržované (např. režim zimbabwského prezidenta Mugabeho) je vážnost zpochybněna buď spojením s trestnými činy či její neschopností poradit si se situací. Autority z rozvojových zemí tak lze rozdělit na dvě skupiny, a sice „*pozitivní*“ a „*negativní*“ autority.

Jako pozitivní autority byly definovány tyto osoby: kamerunská gynekoložka (Žehlení prsou), pákistánský soudce (Převratný trest), mluvčí afghánského ministerstva obrany, somálský prezident a doktor z katarské univerzity (oba ve zprávě Naděje pro hladovějící). Gynekoložka je zde vyobrazena jako vzdělaná žena bojující proti kamerunským tradicím, jež pomáhá pacientkám, které jsou potom schopny šířit osvětu. Pákistánský soudce je vyobrazěn v jistém smyslu jako

⁴⁶ Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (United Nations High Commissioner for Refugees).

revolucionář: „*Ted' si ale civilní soudce (...) dovolil, co nikdo před ním,*“ a o jeho rozsudku se mluví jako o „*přelomovém*“, kterým ukončil nedotknutelnost místní armády, jež zde páchá trestné činy (viz níže). Objevuje se zde i prezident Somálska: „*Somálská vláda vítá úspěch vládních sil, které za podpory vojáků Africké unie porazily nepřítele.*“ Nepřítelem jsou zde myšleni islámští radikálové, kteří jsou tak přijímáni i v západním kontextu. Podpora vojáků Africké unie však může naznačovat, že vláda, která je navíc prozatímní, není schopná zasáhnout sama. Její schopnost zpochybňuje rovněž další autorita, a sice doktor Afyare Elmi z katarské univerzity. Nabízí se zde otázka, proč byla vybrána ke komentáři zrovna tato osobnost. Divákovi se už nedostane vysvětlení, že se jedná o doktora somálsko-kanadského původu, a proto je zde autoritou. Místo toho může tato domnělá náhodnost zpochybnit relevanci zdroje.

Jako negativní autority potom byly charakterizovány tyto osoby a instituce: prezident Mugabe, pákistánský ministr vnitra a pákistánská armáda a prozatímní vláda Somálska. Posledně zmíněný příklad byl stručně popsán v předchozím odstavci, neschopnost vlády se pak dále prezentuje i ve zprávě Konvoje, kde se o ní říká, že „*není schopná zajistit bezpečnost v metropoli*“. Ve zprávě Převratný trest je dokonce tvrzení ministra vnitra odmítnuto soudem a za „*vrcholnou blamáž*“ je zde označeno vynechání pakistánských vojáků z americké akce. Ve zprávě Krvavé diamanty je potom armáda zimbabwského prezidenta Mugabeho obviněna z „*vyvraždění dvou set vesničanů a násilné vystěhování desítek tisíc horníků*“.

Jakožto autorita mohou být označeny i neziskové organizace - v kontrastu prostoru věnovaném českým neziskovým organizacím (tiskové mluvčí ADRY a Fóra dárců a ředitel Českého červeného kříže) se ale v žádném z příspěvků neobjevila výpověď zástupce lokálního sdružení (ačkoli zde prokazatelně působí celá platforma somálských neziskových organizací Somalia NGO Consortium aj.). To může v konečném důsledku posilovat nedůvěru v média rozvojových zemí, zdejší neziskové organizace a de facto i samotné země.

4.1.3.4 „Vina“ Západu a „nevina“ ostatních zemí

V průběhu analýzy se objevila poměrně neočekávaná subkategorie „*Vina Západu a „nevina“ ostatních zemí*“, která byla vymezena na základě dvou příspěvků – zprávě o nigerijské deltě a o dárcovství pomocí sms zpráv.

V případě Nigerijské delty je obrazová reportáž založena na zobrazení Afričana, který na kameru ukazuje, jak je příroda znečištěná kvůli ropě, která se zde těží. Ve zprávě je viníkem označena nadnárodní firma Shell, která „*poprvé*

příznala zodpovědnost za dvě havárie". Konotace, které se zde nabízí, jsou následující: chudý Afričan doplácí na těžbu nadnárodní společnosti, která nedbá na ochranu přírody, a způsobuje její poškození, přičemž by si takové jednání v zemi původu nemohla dovolit. Rozvojová země je tak zde postavena do pozice oběti.⁴⁷

Podobným jevem je ve zprávě Dárcovství výpověď Josefa Konečného, ředitele Českého červeného kříže, který komentuje způsob zasílání dárcovských sms takto: *„Je to i pro veřejnost takový jaksi jednoduchý způsob, jak si uklidnit svědomí. Prostě nemačkám na mobilu číslo, odešlu DMS – a tím mám vlastně vyřešeno.*“ Tato výpověď nás staví do pozice těch, kteří se mají dobře, a zasláním sms mohou ulevit svému svědomí - vzhledem k tomu, že se reportáž nevztahuje pouze na dárcovství v rámci České republiky, můžeme dále dedukovat, že západní svět kvůli své koloniální minulosti odpovídá za vinu stavu v těchto zemích.

V jednom případě byla charakterizována i lhostejnost jako jev vázaný na původ získávání diamantů. Ve zprávě Krvavé diamanty vypovídá anonymní londýnský klenotník: *„Ani moji dodavatele neví, odkud diamanty jsou. Zákazníci se také neptají, možná jeden z tisíce. Ostatním je to jedno.*“ Vina tedy opět leží na Západu, který se nezajímá o situaci Afričanů a životní podmínky, které musí vytrpět. Tato situace dále vyniká v kontrastu s výpovědí mezinárodního orgánu, tzv. Kimberleyského procesu. Ten se sice „zasloužil“ o zákaz vývozu diamantů a tím měl pomoci otrokům v Africe, podle odvísaných zpráv však selhal: *„Trestné tábory nebo podobná zařízení jsme při našich inspekcích nenašli,*“ vypovídá mluvčí tohoto orgánu, ačkoli je podle odvísaných záběrů zřejmé, že tábory existují.

4.1.3.5 Nehomogenost rozvojových zemí

Významným problémem, který je přítomný ve zpravodajských příspěvcích, je i chápání rozvojových zemí jakožto jednoho celku, který je homogenní a potýká se se stejnými problémy. Charakteristiky rozvojových zemí se pochopitelně shodují, stále je ale nutné zohlednit, že původ problémů či konfliktů v jednotlivých zemích se může lišit. Jistou heterogenizaci lze spatřovat v rozlišování Afriky jako kontinentu a zbylých rozvojových států - jak již bylo výše zmíněno, zatímco v případě Afriky mohou být za původce problémů považovány geografické podmínky, v případě Afghánistánu je tento důvod často pomíjen a „hledá“ se jiný možný. I přes to ale nelze v případě Afriky srovnávat země, jako jsou Kamerun,

⁴⁷ Problémem je však v této konkrétní oblasti značná „obliba“ v krádeži ropy – vznikají malé nelegální rafinerie, rovněž dochází k poničení zařízení i jejich bezpečnostních prvků, což má za následek následné znečištění přírody (Think Africa Press, 2012).

Nigérie či Somálsko. Každá země má svá specifika, výchozí podmínky, případně vládu, která by měla případné problémy eliminovat.

Za povšimnutí stojí i fakt, že ačkoli je Afghánistán jednou z tzv. prioritních zemí české rozvojové spolupráce, tato skutečnost nebyla v celkovém počtu 15 příspěvků věnujících se právě této zemi ani jednou zmíněna. Pomoc byla naopak vyzdvižována v případě humanitární katastrofy v Somálsku, kdy byla této problematice věnována celá reportáž (Dárcovství). Ač je tento fakt pravděpodobně důsledkem charakteru pomoci (rozvojová spolupráce probíhá dlouhodobě, kontinuálně, zatímco humanitární je jednorázová), je možné rovněž uvažovat možnost zamlčovat tuto skutečnost kvůli charakteristice Afghánistánu jako jednoho z tzv. „rogue states“.⁴⁸

Jako důležitý faktor lze rovněž uvažovat vztah rozvojové země a Česka, kdy by se logicky mohly častěji objevovat v příspěvcích země, které mají k Česku jistý vztah. Takový lze dohledat v případě v Afghánistánu, kde se české bojové jednotky účastní zdejších misí⁴⁹, Somálsko se potom opětovně ukazuje jakožto jedna ze zemí, kam Češi nejvíce přispívají. Poslední zemí, která se objevuje ve zpravodajství opakovaně, je Nigérie, ačkoli ve zmiňovaných příspěvcích nemá s Českem přímou souvislost.

4.1.3.6 Potenciální rizika užití dichotomie Západ vs. ostatní země

Kategorie Západ vs. ostatní země se ukázala jako významně přítomná ve všech příspěvcích. Výše zmíněné poznatky nastiňují, kde vzniká primární problém: ideologie, rozdílnost kultur a nedostatek znalostí o nich vedou k rozdělování světa na „náš“ vyspělý a „jejich“ rozvojový svět. Toto kontinuální potvrzování ve smyslu odlišností a nerespektování jiného způsobu života vede k neustálému přijímání tohoto stavu a neměnnému přístupu. Využití autority ve zpravodajství posiluje chápání těchto osob jako významných činitelů ve světovém dění. Ze sledovaného období navíc jednoznačně vyplývá, že západní autority, případně autority, jejichž postoje se shodují s názory Západu, mají daleko větší prostor než autority, jež stojí v opozici. Lokální autority navíc nezískaly v příspěvcích žádný prostor k vyjádření.

⁴⁸ N. Chomsky (2001) termínem „rogue states“ označuje státy, které se vzpírají dodržování mezinárodních práv a dohod. Obecně lze tyto státy charakterizovat vládnutím autoritativních režimů, podpory terorismu apod.

⁴⁹ To se pak projevuje především ve zprávách s okrajovou zmínkou (viz dále).

4.1.4 Zapůsobení

Tato kategorie sdružuje prvky, které se ve zpravodajství objevily, a jejichž cílem bylo zapůsobení na diváka. Tento jev se ve zpravodajství objevuje běžně a může mít velmi mnoho podob, od výběru užitých slov až po dramatické autentické záběry. Ve sledovaných příspěvcích bylo množství těchto prvků charakterizováno jako nestandardních ve smyslu dodržování novinářské objektivity. K zapůsobení totiž byly užity i prvky, které by se podle normativního rámce žurnalistiky vůbec neměly objevit (např. hodnotící slova aj.).

Jedním z důvodů, proč se tyto prvky objevují ve zpravodajských příspěvcích, je snaha zaujmout pozornost u zpráv, které by v kontextu příslušné společnosti nemusely být chápány jako významné. Prvky dramatu, sugestivního vyprávění či dojetí pak mohou posílit sdělovanou informaci pomocí emocí, které takto laděné zprávy vyvolávají. V následující podkapitole budou popsány a interpretovány jednotlivé výskyty těchto prvků.⁵⁰

4.1.4.1 Využití narativních postupů ve zpravodajství

Jako jednou z používaných forem zapůsobení na diváka se ukázalo sugestivní vyprávění, které mělo pomocí krátkých, ale důrazných vět přiblížit popisovanou situaci. Tento jev se vyskytl například v reportáži *Útok v Afghánistánu: „Zvláštní bojová jednotka splnila úkol. Její členové naskočili do připraveného transportního vrtulníku. Mířili zpátky na základnu. Helikoptéra Chinook se vznesla do vzduchu. Jenže domů už nedoletěla.“* Podobně byly uvozeny i reportáže Hladovějící: *„Válkou a hladomorem zničené Mogadišo má šanci se poprvé nadechnout. Dusilo se sevřené bojovými liniemi,“* kdy si reportérka navíc vypomohla i personifikací, a dále *Žehlení prsou*, kde autor staví do kontrastu přírodu a divoký tradiční venkov: *„Nádherná část Afriky. Kde přežívá bolestivá praktika.“*

Ve sledovaných příspěvcích se objevilo i užití metafor a přirovnání, které jsou rovněž typické pro narativní postupy. Ve zprávě *Převratný trest* se objevuje označení armády jakožto bývalé *„páteře Pákistánu“*, ve smyslu jejího potrestání se

⁵⁰ Specifickým způsobem, jak zaujmout publikum, může být zobrazení násilí a utrpení, které lidé v rozvojových zemích zažívají. Tato kategorie, která byla původně identifikována jako podkategorie Zapůsobení, byla nakonec pocíťována jako natolik významná, že bylo nutné vytvořit speciální separátní kategorii jen pro tyto jevy. Proto byly do kategorie Zapůsobení zařazeny takové prvky, které nemají negativní povahu.

zde potom objevuje tvrzení, že „dosud téměř nedotknutelná armáda dostala tvrdý políček“.⁵¹ Skrze přirovnání, které divákovi pomáhá vytvořit představu o ztrátách na životech, zde potom redaktor David Miřejovský zmiňuje, že „Červený kříž nezveřejnil, kolik jeho zaměstnanců bylo obětí útoků a kolik nepřežilo. Vypočítal ale, že krádeže lékařského vybavení, vyhánění personálu a nevpouštění personálu do nemocnic zabilo v 16 nejkritičtějších regionech vždy víc lidí než samotné boje.“

Rovněž se zde ve velké míře objevují superlativy, i když spíše negativního charakteru („největší ekologické škody“, „největší spojenecká ztráta“, „nejlepší úmysly a argumenty“ aj.). Ve zprávě Dárcovství je užito označení „rekordní“ ve spojitosti s charitativní sbírkou, což působí poměrně nepatřičně - rekord totiž primárně implikuje úspěch, v tomto kontextu má však úspěch spíše ambivalentní význam.⁵² Podobný jev lze zaznamenat u zprávy Útok v Afghánistánu, kde si podle reportéra Severoatlantická aliance „připsala“ největší jednorázovou ztrátu na životech.

4.1.4.2 Hodnotící slova

Jako velmi „rizikový“ jev se ukázala hodnotící slova, která byla ve zpravodajství zaznamenána. Do chápání kultury rozvojových zemí jsou promítány vlastní kulturní vzorce a hodnotící slova potom nejen že porušují požadavek na zpravodajskou objektivitu, ale rovněž staví svou vlastní kulturu nad ostatní tím, že je nerespektuje a diskvalifikuje. Nejvýrazněji se tento jev projevil ve zprávě Žehlení prsou, kde moderátorka charakterizuje tuto tradici jako „šokující praktiku“. Již od začátku reportáže tak rámuje její celkové vyznění negativně a divákovi se dostává jakémusi návodu, jak této zprávě přistupovat. Ještě diskutabilnější je potom ukončení této zprávy, kde zazní slova „Rituál je tu často silnější než ty nejlepší úmysly a argumenty“. Nejen, že se zde setkáváme s pojetím západní kultury jako té, co má „nejlepší úmysly a argumenty“, zatímco kultura v rozvojových zemích je barbarská, ale de facto se zde diskvalifikuje intence samotných matek, které jsou stavěny do pozice tyranek, ačkoli jejich záměr se téměř jistě neliší od právě zmíněných „nejlepších úmyslů“.

Ve zprávě Naděje pro hladovějící se na konci objevuje věta „Někteří se proto obrátí a jdou zpátky do země, kde se nedá žít.“ Hodnotící prvek zde označuje celou

⁵¹ Záběr užitý během vyslovení této věty (viz DVD, příspěvek z 12. 8. 2011 v čase 1:05) považuje autorka textu za velmi svérázný druh humoru tvůrců příspěvku.

⁵² Zde lze poukázat na zmiňovaný výběr znaků z paradigmatické a syntagmatické osy, kdy není obvyklé či vhodné užít určitá slova dohromady.

zemi, ačkoli ze zprávy (dokonce z předchozích vět: „*A potřebuji ji hlavně jh země...*“ (pomoc, pozn.) víme, že hladomor sužuje především tuto část Somálska, a ne celou oblast.

4.1.4.3 Potenciální rizika prvků zapůsobení ve zpravodajství

Ačkoli mohou narativní postupy a hodnotící slova do jisté míry vyvolat pozornost diváka, jenž by se jindy danému tématu pravděpodobností vyhnul, je nutné zde zohlednit fakt, že se stále jedná pouze o dočasně zvýšenou pozornost. Nelze tak tyto prvky dlouhodobě chápat jako faktory, které konstituují zájem u publika o dané téma.

Podobně jako zaznívá v kritice narativních postupů u Anne Dunn (2005), do zpravodajství takto navíc pronikají bulvarizační a hodnotící prvky reportérů a moderátorů, kteří skrze naši „západní“ ideologii definují situaci a označí ji jako „škodlivou“ či „šokující“. De facto tak publiku předkládají jediný „správný“ výklad skutečnosti. Sledovaný příspěvek Žehlení prsou pak představuje téměř dokonalý případ střetu těchto kritizovaných postupů.

4.1.5 Zpochybnění relevance a autentičnosti

Jak bylo předesláno ve stručném úvodu, tato kategorie zastřešuje dva různé jevy, a sice relevanci a autentičnost, které vztahujeme jak na samotné téma, tak na konkrétní použité prvky. Kategorie vznikly nejprve jako samostatné jednotky, při sestavování paradigmatického modelu se však ukázalo, že spolu kategorie souvisí a jsou v některých případech neoddělitelné.⁵³ Při rozvíjení kategorie bylo dále shledáno, že klíčovým faktorem, který ji nutně ovlivňuje, je absence reportéra na místě. Kromě jednoho příspěvku (Dárcovství), kde se objevuje reportérka v tzv. stand-upu, vstupuje v dalších případech reportér do zprávy pouze skrze vyprávění.

Dojem autenticity ČT 1 jakožto média, které slouží k informování české veřejnosti, je potom narušeno zjištěním, že většina zpráv je přejatá ze světových médií (např. BBC či CNN) a podoba byla v jednom případě včetně obrazových

⁵³ Např. v případě, kdy je ve zprávě využit neautentický záběr, často ilustrační, je nutné si položit otázku, nakolik je takový prvek relevantní pro příjemce sdělení, a co tím sděluje.

i textových materiálů téměř identická. V dalších příspěvcích se shodují obrazové materiály, případně jsou příspěvky zkráceny.

4.1.5.1 Řazení a délka zpráv

Zprávy byly až na jeden případ řazeny v druhé polovině zpravodajské relace.⁵⁴ Jedenkrát se analyzovaná zpráva (Útok v Afghánistánu) objevila i v headlines, tedy úvodních titulcích Událostí, která pak byla odvysílána jako šestá v pořadí. Důvodem, proč byla tato zpráva zařazena do headlines, je pravděpodobně úmrtí spojeneckých vojáků, kdy by se publikum s touto ztrátou mohlo identifikovat, protože i my patříme mezi „spojence“, jejichž vojáci jsou rovněž přítomni na misích.

Samotné zprávy potom můžeme rozčlenit na zprávy v reportážní formě a zkrácené formě, které jsou uváděny v rámci bloku Krátké zprávy.⁵⁵ Ty se objevily ve třech případech: zpráva Nigerijská delta stojí jako samostatný příspěvek, zatímco dvě zbylé zprávy Konvoje a Útok na OSN (2) navazují na zprávy z předchozího dne a aktualizují dosavadní informace. Všechny krátké zprávy byly doplněny obrazovým materiálem. Jako zprávy v reportážní formě pak byly označeny ty, které mimo úvod moderátora ve studiu pokračují dalším obrazovým materiálem a jsou rozpracovány reportérem. Těch se ve sledovaném období objevilo deset. Průměrná délka krátkých příspěvků tvoří 18 vteřin, průměrná délka reportáží pak 103 vteřin (1:43 minut).⁵⁶ Při zohlednění této skutečnosti bylo předpokládáno, že nejdelší zprávy budou řazeny spíše na přednějších místech Událostí, což se alespoň ve sledovaném vzorku nepotvrdilo.

Výše zmíněné poznatky implikují, že je zprávám s tímto tématem přiřazována samotnými tvůrci pořadu menší významnost než ostatním, na druhou stranu se pouze tři zprávy objevily v krátké formě a zbytek v reportážích se standardní délkou příspěvku.

⁵⁴ Průměrné množství zpráv, které se denně objevilo, se pohybuje kolem 20 příspěvků. Druhá polovina zpravodajské relace je tedy chápána jako zařazení zprávy do druhé desítky. Pět z nich bylo zařazeno až po 15. místě v pořadí.

⁵⁵ Blok nemá v průběhu měsíce jednotný název – označuje se jako Krátké zprávy či jako Krátké zprávy ze světa.

⁵⁶ Vzhledem k užití metodě není pro výzkum nutné brát v potaz délku příspěvků, ale bylo zajímavé porovnat, jestli se pořadí zpráv nějak promítá do jejich délky.

4.1.5.2 Aktuálnost tématu a zpráv

Další charakteristickou vlastností kategorie byla aktuálnost příspěvků ve smyslu časovosti – přihlédnuto tak bylo k faktu, zda se příspěvky týkaly problematiky, která se v danou chvíli opravdu odehrává (např. bombový útok), nebo se jedná o problém, který má kontinuální povahu, tedy odehrává se dlouhodobě, ale média jej zařadí do zpravodajství zrovna v daný den. U některých témat bylo poměrně obtížné určit, nakolik je dané téma skutečně aktuální, např. u zprávy Dárcovství se jedná o neaktuální téma (pomoc potřebným), které je ale „aplikováno“ na téma aktuální (hladomor v Somálsku). Konečný poměr je potom pět aktuálních zpráv ku šesti neaktuálním.⁵⁷ Vyšší poměr neaktuálních témat ve zpravodajství podtrhuje jeho celkovou podstatu, jak se prezentuje, tedy jako obraz aktuální reality.

Rovněž bylo zpozorováno, že zprávy s neaktuálním (ve smyslu kontinuálně probíhajícím) tématem jsou vytvářeny v den vydání zpráv mezinárodních, příp. vládních či neziskových organizací, které slouží jako primární zdroj, pokud o nich referují i zahraniční média (např. zpráva Humanitární pracovníci vznikla v den vydání publikace Červeného kříže, v případě zprávy Nigerijská delta vydal stejný den studii UNEP⁵⁸).

4.1.5.3 Omezený přístup k informacím a nedostatek zdrojů v místě dění

Velká fyzická vzdálenost či například nedostatek financí může zapříčinit absenci zahraničních zpravodajů v „místě dění“. V případě sledovaných příspěvků se zde postava zahraničního reportéra (myšleno tedy reportéra v dané lokaci) vůbec neobjevila. Nepřítomnost reportérů na místě potom nutně vede k procesu, kdy jsou informace přejímány z jiných médií, často i v podobě, kdy je autor neznámý a ověřitelnost pravdivosti zdroje může být velmi složitá. Kvůli nedostatečnému obrazovému materiálu jsou rovněž využívány ilustrační záběry, se mohou se objevit i redundantní prvky, např. v případě, kdy se objevují záběry, které nemají bez dalšího vysvětlení pro diváka žádnou vypovídající hodnotu.

Využití ilustračních záběrů⁵⁹ se ve sledovaných příspěvcích ukázalo jako poměrně nízké, záběry s tímto označením se objevily pouze ve dvou příspěvcích

⁵⁷ Přičemž jedna z pěti aktuálních je návazná na zprávu z předchozího dne.

⁵⁸ Environmentální program OSN.

⁵⁹ Za ilustrační záběry byly považovány ty, které tak byly i ve zpravodajství graficky označeny.

(Dárcovství a Útok v Afghánistánu). Užití redundantních záběrů se objevilo vícekrát, především ve zprávě Dárcovství (čeští obyvatelé procházející se po městě, případně s mobilním telefonem v ruce, záběry kanceláří a telefonující asistentky). Podobné záběry pak byly použity ve zprávě Žehlení prsou (obyvatele Kamerunu ve městě). Ve zprávě Nigerijská delta se objeví záběr na ceduli s nápisem NAOC Community Project, která je divákovi jakožto neznalého těchto projektů nicneříkající.

Vzhledem k absolutní absenci reportéra ve sledovaných příspěvcích nás zajímalo, nakolik jsou tyto zprávy přejaté za zahraničních médií. Vzhledem k velkému množství médií, které navíc přejímají informace skrze tiskové agentury, nebylo možné pochopitelně nalézt veškeré zprávy. U zprávy Žehlení prsou však ano – zpráva pochází od CNN a je takřka doslovně podaná včetně videostopy.⁶⁰

Ve sledovaném týdnu můžeme za záběry, které natočila Česká televize, označit pouze některé ze zprávy Dárcovství. Zbylé příspěvky přejímala ČT od světových médií, případně lokálních kanálů (nigerijská televize NTai). Ve zprávě Krvavé diamanty se objevují i amatérské záběry z webové stránky youtube.com – z důvodu neověřitelnosti zdroje bychom v rámci normativních teorií zpravodajství neměli tento zdroj považovat za relevantní. Paradoxně však může tento „dojem autenticity“ zároveň svou věrohodnost posílit.

Pokud zohledníme zdroje (vyjma již zmiňovaných autorit), nejčastěji dostávaly ve sledovaných příspěvcích prostor tiskové agentury (Reuters, Associated Press), jednou byla zmíněna i britská televizní stanice BBC News. Dále se zde vyjádřili i svědkové událostí v rozvojových zemích – protistrany, které byly ve zprávách definovány jako „nepřátelé“: Taliban (Útok v Afghánistánu) a mluvčí islámských radikálů (Naděje pro hladovějící) - a dále pak uprchlice ze Somálska (ibid.), bývalý vězeň z tajného tábora (Krvavé diamanty), somálský doktor aj. Z výše uvedeného výčtu lze usoudit, že prostor dostávají ve zprávách i oběti a postižené osoby.

4.1.5.4 Nejednoznačnost a generalizace

Jednou ze specifických vlastností sledovaných zpráv se ukázala generalizace, především co se týče nespécifikovaného počtu obětí, zraněných či pracovníků. Z 11 analyzovaných příspěvků se neurčitý pojem jako jsou „desítky“ či „desetitisíce“ objevují celkem pětikrát v pěti různých zprávách. Problémem je rovněž poněkud

⁶⁰ Poslední věta, která byla diskutována v kapitole Hodnotící slova („*Rituál je tu často silnější než ty nejlepší úmysly a argumenty.*“) se zde však neukázala, tudíž ji lze přisoudit „invenci“ českého moderátora.

matoucí formulace headlinu této zprávy: „*Nejvíce mrtvých při jediném útoku v Afghánistánu*“. Tento zavádějící titulek zprávy indikuje, že se jedná o největší ztrátu na lidských životech při jediné násilné události v této zemi, což lze zpochybnit.⁶¹ Ačkoli samotná zpráva vysvětluje a rozvádí své tvrzení: „*Největší jednorázovou ztrátu na životech od začátku konfliktu si v Afghánistánu připsala Severoatlantická aliance. Při pádu vrtulníku tam naráz přišlo o život 38 vojáků (...)*.“ a na konci zprávy ji označuje jako „*největší spojeneckou ztrátu při jediné akci*“, její zarámování působí klamavě.

V příspěvku Humanitární pracovníci se dokonce objevuje až nepochopitelná generalizace: „*Letos nás vyděsila čísla útoků na zdravotníky, nemocnice i sanitky. Celosvětově skokově narostla. Najednou začali všichni porušovat mezinárodní zákony, pod jejichž ochranou pracujeme.*“ Obecným „všichni“ zde mluvčí Červeného kříže diskvalifikuje nejen útočníky, ale de facto i samotnou organizaci či civilní osoby, jež konvence velmi pravděpodobně neporušují.

Ve zprávách se často objevuje i nejasný původ informací: ve zprávě Naděje pro hladovějící se objevuje spojení „*všeobecná shoda panuje na tom...*“ a dále „*podle některých pozorovatelů*“; příspěvek Žehlení prsou zase užívá spojení „*řada dívek*“ a neidentifikuje plně zdroj: „*vyplývá to z americké zprávy o dodržování lidských práv*“. Tento prvek se objevuje i dále ve zprávě Krvavé diamanty ve formulaci „*podle interní zprávy*“. V příspěvku Útok na OSN (2) se znovu objevuje všeobecná shoda: „*všeobecně se přisuzuje islámské sektě Boko Haram.*“ Tyto nekonkrétní a zavádějící informace (srovnejme např. deset tisíc ku osmdesáti tisícům) porušují základní požadavky na přesnost. Dále se můžeme ptát, či „*všeobecná shoda*“ panuje a kdo se má podle zpravodajství na tomto dojmu podílet.

Nejednoznačnost se objevila například ve zprávě Nigerijská delta, kde moderátorka oznamuje, že deltu čeká „*likvidace největších ekologických škod v dějinách*“, kdy ale ze zprávy není zcela jasné, zda se jedná o největší ekologické škody v oblasti či globálně.⁶²

Ve zprávě Žehlení prsou se ukazuje, že se zde v průběhu příspěvku zaměňují důvody samotného jevu. Nejprve reportér informuje o této praktice jako o způsobu, jak být „*méně přitažlivá pro muže*“, zatímco v závěru zprávy se argumentuje tím, že „*proti vysokému počtu otěhotnění náctiletých je lepší bojovat antikoncepcí*“.

⁶¹ Útok NATO na cisternu v roce 2010 tehdy zabil přes 100 lidí, z nichž většina byla civilisté (Spiegel Online, 2010).

⁶² Jedná se o největší škodu v dějinách této oblasti, ačkoli rozsahem procesu reparace je podle UN News Centre „*historicky nejrozsáhlejší a dlouhodobější likvidaci škod způsobených ropou*“.

Pro českého diváka mohou být tato tvrzení matoucí, protože spolu nutně nesouvisí, v Kamerunu jsou však pravděpodobně tyto jevy na sobě závislé.⁶³

4.1.5.5 Potenciální rizika využití nerelevantních a neautentických prvků ve zpravodajství. Problematika generalizace a nepřesnosti.

Dopady výše zmíněných případů na diváka jsou potom následující: řazení zpráv ve druhé polovině zpravodajské relace indikuje, že se nejedná o téma, kterému by měl věnovat přednostní zájem. Absence reportéra na místě rovněž zpochybňuje relevanci tématu.

Dalším problémem se ukazuje aktuálnost, respektive spíše neaktuálnost tématu ve smyslu dění právě probíhajícího konfliktu. Autenticitu navzdory záběrům, které jsou pořízeny přímo z míst sledovaných situací či bojů, narušuje jejich důvěryhodnost. Zdroje, jako jsou web youtube.com pochopitelně umožňují redaktorům „přiblížit se“ tamní situaci, zároveň zde existuje riziko, že videa nemusí být autentická a mohou dopomoci k manipulaci veřejnosti.

Užití nejednoznačných výrazů a diskutabilních spojení pak může diváka mást, případně ho „navádět, jak by měl zprávu pochopit (zde lze zmínit právě onu „všeobecnou shodu“, která má nekonfliktní a potvrzující charakter).

4.1.6 Utrpení jako každodenní realita

Ačkoli byla tato kategorie původně definována jako podřazená kategorii Zapůsobení, při uvádění do kontextu v paradigmatickém modelu se ukázalo, že se jedná o natolik signifikantní jev, že bylo potřeba vytvořit vlastní kategorii. Bez výjimky všechny zprávy sledovaného období zobrazovaly utrpení, které obyvatelé rozvojových zemí zažívají, ať už se jednalo o válečný konflikt, či hladomor, případně kombinaci těchto jevů dohromady.

Důvodem, proč se objevují zrovna takto tematicky zaměřené příspěvky, je s nejvyšší pravděpodobností „naplnění“ předpokladů konceptu zpravodajských hodnot, které umožní proniknout informací mezi „privilegované“. Podle výše zmiňovaných konceptů zpravodajských hodnot se zde objevuje negativita (Galtung,

⁶³ Podle Kamerunců je tato praktika potřebná, protože ochraňuje dívky před muži, kteří považují náznaky fyzického dospívání za důkaz toho, že je dívka zralá pro sexuální život. Znásilněné dívky velmi často otěhotní, což zde poškodí pověst rodiny (BBC News 2006; IPS 2006).

Ruge 1965), ale i zahraniční aféry v podobě konfliktu či nějakého lidského utrpení, rovněž neštěstí (Hartley 2002), pochopitelně také dramaturgie (Westerstahl, Johansson 1994).

4.1.6.1 Forma a míra utrpení

Celkově se zmínka či zobrazení utrpení obyvatel žijících v rozvojových zemích objevilo ve všech analyzovaných příspěvcích, tedy v 11 případech. Nejčastěji se v souvislosti s utrpením objevovala přímo smrt oběti, jež byla identifikována hned v 6 příspěvcích. Dále mělo širší zastoupení téma hladomoru, terorismu a špatných životních podmínek, jako další formy útrap zde potom lze uvést konflikty v jednotlivých zemích, vykořisťování domorodých obyvatel nadnárodními společnostmi, dodržování tradic, které má dopad na zdravotní stav dívek, rovněž se zde v případě zprávy Krvavé diamanty objevilo znásilňování či fyzické tresty v podobě bití a mučení.

Utrpení se ale nevztahuje pouze na obyvatele rozvojových zemí – setkáváme se zde i s útoky na humanitární pracovníky a zdravotníky, kteří se stávají oběťmi navzdory zmiňovaným ženevským konvencím. Tyto informace mohou posilovat vědomí, že nebezpečí v rozvojových zemích se týká naprosto všech, včetně osob s takovým společenským postavením, jako jsou právě lékaři.⁶⁴

4.1.6.2 Prostředky k posílení dojmu utrpení

Jedním z nejjednodušších a zároveň nejintenzivnějších způsobů, jak zapůsobit na publikum a demonstrovat utrpení, je zobrazení hladovějících či umírajících dětí a jejich matek. Ve sledovaném období se takové záběry objevily celkem ve třech zprávách, přičemž děti byly ve většině případů zabírány v detailu, kdy bylo možné jednoznačně identifikovat jejich špatný zdravotní stav (podvýživa apod.). Objevily se i záběry na bosé děti nesoucí balíky či potraviny, což může dále implikovat nutnost postarat se o rodinu, zároveň však byli zobrazeni i mladiství se zbraní v ruce jakožto povstalci hnutí Al-Šabáb. Ve zprávě Naděje pak vypovídá matka, která pohřbila kvůli hladomoru v jeden den své čtyři děti, další matka potom v záběrech pláče a upravuje hrob. Emoce rovněž vyvolávají záběry na plné uprchlické tábory, které jsou identifikovány jako místo, kde se „šíří nemoci a čekání

⁶⁴ Zde je potřeba kriticky zhodnotit fakt, že vzhledem k jejich pohybu v rizikových oblastech a přítomnosti v samotných bojích jsou vystaveni útoku mnohem více než ostatní lidé.

na jídlo je nekonečné“ a také použitá slovní spojení jako je *„smrtonosné sucho“*, *„země, kde se nedá žít“*, *„tísni se zde sto tisíc lidí“* či *„proudí zoufalé davy“*.

Dalším prostředkem, jak posílit vědomí o bídě lidí, je např. zobrazení jejich primitivního příbytku (Žehlení prsou) či způsob, jakým si musí vydělávat na živobytí (otroci ve zprávě Krvavé diamanty). Rozvojové země jakožto místa násilných konfliktů potvrzují záběry na ruiny zničeného hlavního města Somálska (Naděje), hořící a poničené budovy v rámci teroristického útoku (Útok na OSN), amatérské a roztržené záběry z bojů či záběry z nemocnice, včetně sirén sanitek a bolestí sténajících lidí. Ve zprávě Převratný trest je dokonce možné zhlédnout *„smrt v přímém přenosu“*, resp. video zaznamenávající postřelení civilisty pákistánským vojákem. V případě, že bychom hodnotili tento prvek z pohledu normativních zpravodajských teorií, jedná se jednoznačné a hrubé porušení žurnalistických norem. Záběry jsou navíc přenášeny včetně zvukové stopy, kde lze slyšet oběť prosící o milost a následné postřelení včetně jeho výkřiků.

Násilí je dále vylíčeno i ve zprávě Krvavé diamanty, kde očitý svědek tvrdí: *„Vojáci nás přivazovali ke stromům a bili nás poleny přes chodidla a genitálie. Používali i kameny. Nedávali nám žádné jídlo. Někteří na následky zranění zemřeli. (...) Mučí je a bijí, ženy znásilňují. Podle svědků některé zajatce roztrhali psi.“*

4.1.6.3 Potenciální rizika spojená s opakováním jednoho tématu

V této kategorii se nejvíce uplatňuje tzv. simultánní označování podporující prezentované informace násilnými záběry a také opakování. Neustálé zobrazování rozvojových zemí jakožto míst, kde se primárně objevuje utrpení v té nejhorší formě, může podle teze v teoretickém úvodu vést k akceptování tohoto faktu publikem a jeho následnému uvěření. V případě dalšího informování o rozvojových zemích tak příjemce předem očekává, co ve zprávách uvidí, a nadále si spojuje rozvojové země s neustále produkovaným a opakovaným tvrzením, že utrpení je v těchto zemích realitou každodenního života – ať už ve formě násilné smrti, terorismu, bídného života v nedůstojných podmínkách, hladomoru či praktik tradičních kultur. Vzhledem k útokům na dosud respektované osoby, navíc západního původu, lze očekávat, že se negativní reakce vůči rozvojovým zemím u publika posílí.

4.2 Selektivní kódování

Ačkoli by pro získání typických prvků spojujících jednotlivé příspěvky bylo v zásadě možné aplikovat na provedený výzkum pouze první dvě fáze kódování, stěžejní otázkou však nadále zůstal problém, jak tyto zprávy sledovaná stanice konstruuje. To bylo možné zjistit pomocí nalezení ústředního jevu, který umožňuje definovat novou platnou teorii, a sice skrze selektivní fázi kódování. V této fázi výzkumník určuje centrální kategorii, kterou postupně uvádí do vztahu k ostatním zbývajícím kategoriím, ověřuje tyto vztahy a vytváří tak analytický příběh (Strauss, Corbin, 1999). Zbývajících kategorie se stávají kategoriemi pomocnými.

Přes veškerou snahu najít kategorii, která by zastřešovala všechny nalezené jevy, se nepodařilo centrální kategorii z již nalezených stanovit. Proto bylo nutné najít ústřední jev, který jednotlivé kategorie pojímá a integruje. To je možné na základě identifikace příběhu, kdy si výzkumník stanovuje jeho obecný popis, a získává tak dostatečně abstraktní pojem spojující pomocné kategorie (ibid.). Výsledný příběh zněl nakonec takto: Ke zpravodajským příspěvkům o rozvojových tématech se apriori přistupuje tak, že divák nemá o těchto vzdálených zemích dostatek znalostí, nejsou středem jeho zájmu, proto musí dojít k zapůsobení; předpokládá se nepochopení tématu, které je tak pro snazší porozumění zarámováno naší kulturou (příp. ideologií). Ústředním jevem tak byl identifikován *předpokládaný nezáměr diváka* o téma. Jev si dále rozvedeme opět pomocí paradigmatického modelu: příčinou je v tomto případě rozdělení světa na Západ a ostatní země, kontextem zapůsobení. Strategií je zde pomoc divákovi, intervenujícími podmínkami zpochybnění relevance a autenticity. Následkem se potom jeví neustálé potvrzování rozvojových zemí jako míst utrpení.

centrální kategorie: *předpoklad nezáměru diváka*

pomocné kategorie: rozdělení světa na Západ a ostatní země, pomoc divákovi, utrpení, zapůsobení, zpochybnění relevance a autenticity

4.3 Formulace nově vniklé teorie

Na závěr analýzy je nutné formulovat teorii, která byla po metodě trojího kódování získána. Tato nová teorie se prezentuje ve formě analytického příběhu, kdy se uvádí do vztahu s ostatními kategoriemi a ověřuje se tak její platnost.

Po uvedení centrální kategorie do vztahu s ostatními kategoriemi zní analytický příběh následovně. Televizní tvůrci předpokládají, že na základě rozdělení světa na vyspělé země (které zastupuje i „my“), a na rozvojové země, které jsou nám fyzicky i kulturně vzdálené, není divák s touto problematikou podrobně seznámen a téma pro něj není dostatečně zajímavé, aby mu věnoval pozornost. To se projevuje například při řazení příspěvků či při samotné produkci zpráv, která je kvůli nezastoupení reportérů v daném místě spíše přebíráním informací než jejím vytvářením. Tvůrci zpráv proto musí využívat strategie, které divákovu pozornost přitáhnou a pomohou mu zprávu pochopit. Využití stále stejných prvků v konstrukci těchto zpráv ale vede následně k tomu, že si diváci spojují rozvojové země s nabízenými stereotypy, které se takto dále potvrzují, v tomto případě utrpením, které se jeví jako každodenní realita života.

4.3.1 Porovnání centrální kategorie s publikovanými studii

Po stanovení ústřední kategorie Předpokládaný nezájem diváka, která poměrně nečekaně zahrnuje i samotné příjemce zpravodajství, bylo vhodné tuto skutečnost dále reflektovat a položit si otázky, odkud tento předpoklad pramení, a zda má opodstatnění.

Jako velmi užitečné se zde ukázaly studie Glasgow Media Group či organizace Voluntary Service Overseas. Jak již bylo zmíněno, v českém prostředí se zhodnocení prezentace a rozvojových zemí v médiích a jejího působení na diváka neobjevuje, proto budou výsledky porovnány právě s těmito studii, které byly provedeny v Británii. Můžeme zde alespoň předpokládat, že tvůrci při produkci mediálních textů postupují stejně, a publikum vyvozuje stejné závěry.

Peter Adamson (in Cate, 1994) v roce 1993 publikoval výsledky výzkumu, který provedl mezi středoškoláky a jejich učiteli. Tento průzkum veřejného mínění World Vision UK přinesl následující poznatky:

Na otázku „*Kolik procent dětí na světě podle vás hladoví?*“⁶⁵ odpovídá většina 50 až 70 %. Ve skutečnosti se toto množství pohybuje mezi 1 až 2 %.

Na otázku „*Jaké procento rodin na světě žije v absolutní chudobě, tj. že není schopno zajistit základní životní potřeby?*“ Odpovědí bylo povětšinou 75 %, ačkoli se toto množství odhaduje na 20 a 25 %.

Na otázku „*Kolik procent dětí na světě ve věku od 6 do 12 let chodí do školy?*“ byla nejčastější odpověď kolem 10 až 20 %, ačkoli ve skutečnosti je to 90 % dětí.

Na otázku „*Zvyšuje se nebo snižuje míra populačního růstu v rozvojových zemích, případně zůstává stejná?*“ bylo odpovědí „*zvýšuje*“, ačkoli se ve všech rozvojových regionech, včetně subsaharské Afriky, snižuje.

Vhodné je rovněž citovat průzkum Live Aid Legacy organizace Voluntary Service Overseas, která v roce 2002 zmapovala povědomí britské společnosti o rozvojových zemích. Podle výsledků tohoto šetření si 80 % dotazovaných vybaví při pojmu „rozvojový svět“ silně negativní asociace, a sice válku, hladomor, dluhy, hladovějící lidi, přírodní katastrofy, chudobu a korupci (2002: 5). Tyto stereotypy jsou potom spojeny s přesvědčením, že rozvojové země jsou závislé na pomoci Západu (74 %). Zajímavým faktem se posléze ukázalo i to, že lidé rozlišují mezi rozvojovými zeměmi: v případě Afriky byla „vina“ kladena na geografické podmínky, v případě například Afghánistánu je vina kladena přímo na samotné obyvatele – chudoba je zde způsobena náboženským napětím či absencí demokracie (ibid.) a lidé si za ni „mohou sami“. Tyto poznatky se jasně shodují s charakteristikami, které byly nastíněny v teoretické části práce. Zajímavé byly i odpovědi respondentů, co by na zobrazování rozvojových zemí změnili: požadovali vyobrazení jak negativních, tak pozitivních zpráv, větší kontinuitu zpráv, dále měli zájem získat povědomí o tom, jak se tyto země vyrovnávají s neštěstím a katastrofami a rovněž o osvětlení kontextu celé situace – proč se tak děje a jaké jsou příčiny takového zobrazení?

⁶⁵ Pojem hladovění zde chápe jako vizuálně podvyživený.

Philo dále ve studii *The Mass Production of Ignorance: News Content and Audience Understanding* shrnuje výzkumy Glasgow Media Group,⁶⁶ které se zabývaly obsahem zpravodajství a veřejného chápání rozvojového světa, a definuje tři ústřední témata, která z těchto studií vyplývají: 1) rozhodování stanic o tom, co by si diváci přáli vidět, v nich dlouhodobě vytváří negativní reakce vůči rozvojovému světu; 2) publikum je o rozvojovém světě dezinformováno kvůli malému prostoru věnovanému vysvětlení a kontextu a také kvůli částečnému vysvětlení; 3) lepší vysvětlení může velmi silně pozměnit postoje k rozvojovému světu a zájem publika o toto téma (2004: 4).

Při vytváření zprávy se novináři často snaží využít vizuálně zajímavé techniky, aby zaujali diváky – v příspěvcích se potom objevují záběry zničených budov, záběry zobrazující chaos, žádosti o pomoc, ale bez celkového kontextu (jak např. tato událost ovlivní populaci, ekonomiku apod.). Pokud jsou potom tyto události jediným tématem, které pokrývá rozvojové země, zobrazované prvky se stávají rutinními a objevují se pokaždé při podobné situaci. Pro diváka je potom složité odlišit jednu od druhé a vnímají tak rozvojový svět spíše jako „sérii katastrof“ (ibid.: 5-6). Pokud je ale divákům poskytnut obsáhlejší kontext a jsou jim vysvětleny vztahy, které např. spojují vyspělé země s konflikty v rozvojových zemích (dodávky zbraní, obchodování se zakázanými surovinami aj.), byla zaznamenána významná změna v postojích publika. (ibid.: 41).

⁶⁶ Skupina výzkumníků při univerzitě v Glasgow.

4.4 Charakteristika zbylých příspěvků

Při užším vymezení vzorku bylo na počátku analýzy vytríděno celkem 17 zpráv, ve kterých se objevilo předem stanovené klíčové slovo, ale pouze ve formě zmínky či odkazování. Tyto příspěvky nebyly podrobeny analýze pomocí metody zakotvené teorie, ale vzhledem k jejich nezpochybnitelnému významu je nutné postihnout alespoň jejich základní charakteristiky. Celkové množství zpráv, které obsahovaly klíčové slovo, tvoří 17 příspěvků, v nichž se objevuje celkem 6 rozvojových zemí. Je nutné zde dále zahrnout další dvě země, a sice Keňa a Etiopii, které se objevují ve zprávě zařazené do hlavního výzkumného vzorku, ale splňují charakteristiku právě okrajové zmínky. V následující tabulce je uvedeno, které země se zde objevily a kolik příspěvků jim bylo věnováno.

Tabulka 5: Množství zbylých příspěvků

Klíčové slovo	Množství příspěvků, kde se klíčové slovo objevuje
Afghánistán	13
Čadská republika ⁶⁷	1
Etiopie	1
Keňa	1
Niger ⁴⁷	1
Samoa	1
Senegal	1
Somálsko	1

4.4.1 Zprávy zmiňující Afghánistán

V souvislosti s Afghánistánem bylo nalezeno celkem 13 zpráv. První z nich zmiňuje afghánské uprchlíky, kteří byli nelegálně pašováni českým řidičem kamionu. Další zpráva o mafiánovi José Hernandezovi zmiňuje oblast kolem mexického města Ciudad Juarez jako „jedno z nejnebezpečnějších míst světa – až za ní je třeba i Afghánistán“. Ve zprávě Migrační politika po australsku se objevuje Afghánistán ve výčtu společně s Íránem, Irákem, Srí Lankou a Vietnamem jakožto

⁶⁷ V příspěvku *Stále bezvýsledný hon na libyjského vůdce Kaddáfího* se objevují Čadská republika a Nigérie společně.

jedna ze zemí, pro jejichž potenciální uprchlíky je určeno video australské vlády zaměřené proti ilegální imigraci. Ve zbytku zpráv, tj. v 10 případech, je tato země zmíněna v souvislosti s válkou, která zde probíhá. Příspěvky zobrazují ilustrační záběry z bojů, případně ukazují zbraně a dopravní prostředky, kterými česká armáda zásobuje přítomné vojáky. Ve dvou případech byly zprávy pokračováním příspěvku s hlavním tématem – Útok v Afghánistánu, přičemž zajímavostí bylo, že zde byly vyjmenovány oběti jako „30 amerických vojáků a 8 dalších lidí“, ačkoli se v reportáži referovalo o afghánských vojácích.⁶⁸ U zprávy Soukromé centrum pro válečné veterány se objevilo i poměrně manipulativní tvrzení, a sice že „kvůli misím jako je Afghánistán může veteránů s trvalými následky stále přibývat.“ Zranění a trvalé následky jsou důsledky veškerých válečných misí, a není zde proto důvod „vyzdvihovat“ zemi v této souvislosti jako privilegovanou.

4.4.2 Zprávy zmiňující ostatní rozvojové země

Příspěvky zahrnující ostatní země byly následující: Somálsko se objevilo ve zprávě o sbírce dětského fondu OSN UNICEF pro hladovějící děti v Somálsku (odkazuje se zde tedy opět na hladomor); Senegal byl zmíněn ve spojitosti se slavným hudebníkem Cheikh Lo, který z této země pochází. U této zprávy bylo poměrně složité posoudit, jestli ji zařadit do zpráv s vedlejším tématem či do zpráv typu zmínky či odkazu. Vzhledem k tomu, že je ale ústředním tématem zprávy hudba, kterou umělec vytváří, byla nakonec zařazena právě do třetí kategorie. Je si zde ale možné povšimnout, že se uplatňuje jedna z uváděných zpravodajských hodnot, a sice významná elita - osobnost. Samoa byla zmíněna ve zprávě informující o ukončené návštěvě španělského Mezinárodního setkání mladých katolíku papežem Benedikem XVI. Vypodívá zde jedna z poutnic: „Potkali jsme tu i lidi ze Samoy, byl to úžasný zážitek,“ čímž dává najevo významnost události, která donutila i lidi z tak vzdáleného místa dojet. Niger⁶⁹ a Čad se společně objevily ve zprávě informující o bezvýsledném hledání libyjského vůdce Kaddáfího. Jsou zde zmíněny ve spojitosti s potenciálním místem jeho útěku: „Objevily se i spekulace o tom, že možná přeci jenom se mu podařilo utéci do zahraničí. Konkrétně se mluví o několika afrických zemích, jako je třeba Niger nebo Čad.“ Taková zpráva může implikovat to, že jsou tyto země ochotné uprchlého Kaddáfího přijmout a chránit jej. Keňa a Etiopie zde byly zmíněny pouze jako cílové země uprchlíků ze Somálska.

⁶⁸ Původní zpráva navíc uváděla 31 amerických vojáků a 7 afghánských.

⁶⁹ V prepisech chybně uveden jako Nigérie.

Kromě zprávy o senegalském umělci nebyl zmíněným zemím věnován obrazový materiál, ani jinak širší kontext.

4.4.3 Shrnutí obsahu zbylých příspěvků

V naprosté většině případů se ve zbylých příspěvcích o rozvojových zemích objevovalo téma války a utrpení. Afghánistán byl dvakrát zmíněn v souvislosti s nelegální migrací, jednou na něj bylo odkazováno jako jedno z nejnebezpečnějších míst světa, ve zbytku případů o něm bylo referováno v souvislosti se současnou válkou. Niger a Čad byly zmíněny jako potenciální destinace Muammara Kaddáfího, Somálsko jako místo hladomoru. Keňa s Etiopíí jako místo, kam před tímto hladomorem utéct. Neutrální či pozitivní konotace zpráv mají pouze tři - v jednom případě reportáž odkazuje ke kultuře (senegalský hudebník), v dalším zhodnocuje pouze geografickou vzdálenost země (Samoa), Keňa s Etiopíí jsou zde zmíněny jako země, kam lze ze Somálska utéct.

Z tohoto stručného hodnocení vyplývá, že ústředním tématem příspěvků o rozvojových zemích je utrpení a násilí, a že pozitivních zpráv na toto téma se objevuje minimum.

4.5 Kritické zhodnocení analýzy a interpretace příspěvků

Ačkoli se předkládaná práce snaží postihnout klíčové charakteristiky konstrukce mediálního obrazu rozvojových zemí ve zpravodajství, je nezbytně nutné také kriticky zhodnotit faktory, které mohou mít na výslednou podobu provedené analýzy a její interpretaci vliv.

Jako nejsilnější limit se jeví stanovené časové období a množství analyzovaných příspěvků. Jeden kalendářní měsíc je pro generalizaci příspěvků o rozvojových zemích málo, rovněž je nutné také zohlednit eventuality, kdy se kvůli významné události objevují zprávy kontinuálně po delší dobu, čímž může vzniknout dojem, že se o rozvojových zemích informuje (alespoň z početního hlediska) dostatečně. Ve sledovaných příspěvcích takto proniklo do zpravodajství téma somálského hladomoru, o kterém bylo průběžně referováno již v předchozím měsíci a které se objevuje ještě v prvním týdnu sledovaného měsíce. Cílem práce ale bylo zjistit, co tvoří společnou osu jednotlivých příspěvků. Při použití jiné metody (např. obsahové analýzy) by bylo možné provést zhodnocení zpráv v průběhu celého roku kvantitativní metodou, která by ale nemusela postihnout skryté souvislosti a vztahy, jež byly nalezeny právě pomocí kvalitativních metod. Navíc bylo při prvotním seznamování se s problematikou zjištěno, že kvantitativní výzkumy mají v souvislosti s tímto tématem silnější zastoupení a jejich výsledky dochází ke stejným závěrům.

Jako problematický se nakonec ukazuje i fakt, že charakteristiky rozvojových zemí popsané v definici pojmu již v teoretickém úvodu se v podstatě slučují se závěry analýzy – co je pro tyto země typické, se opravdu ve zpravodajství vyskytuje. Mohli bychom tak jednoduše dojít k závěru, že mediální obraz, který Události ČT 1 o rozvojových zemích vytváří, odpovídá realitě. Ve skutečnosti však odpovídá pouze *částečně* – sledované kauzy se opravdu ve zvýšené míře v těchto zemích vyskytují, problematický je ale fakt, že zprávy podléhají nutné selekci, která je ovlivněna souborem individuálních i organizačních vlivů. Navíc se můžeme za účelem získání finančních příspěvků a zdrojů setkat s „propagací“ humanitárních katastrof právě neziskovými organizacemi. Například publikace Příručka rozvojového novináře (Wates, 2010) vydaná ve spolupráci s portálem Rozvojovka.cz⁷⁰ přímo doporučuje využívat tyto prvky ve zpravodajství, jakožto potenciálně schopné zaujmout diváka. Rovněž je třeba vzít i v potaz, že

⁷⁰ Informačně vzdělávací sekce neziskové organizace Člověk v tísni.

nezobrazovat například hladovějící při hladomoru či uprchlické tábory je svým způsobem rovněž pokřivení reality.

Snaha zhodnotit zprávy české stanice ČT 1 je nakonec částečně bezúčelné kvůli přebírání příspěvků z cizích stanic. Jak bylo v kapitole popisující kategorii Zpochybnění relevance a autenticity zmíněno, prvky originální a nepřejaté zprávy měl pouze příspěvek Dárcovství s myšlenkou na druhé, zbytek tvořily zprávy přebírající nejen obrazový materiál, ale v několika případech i textový.

Z výše uvedených důvodů tedy nelze výsledky práce hodnotit jako obecně platné, ale spíše jako pilotní výzkum tohoto tématu za použití kvalitativních metod, který může posloužit jako východisko pro podrobnější rozpracování tématu, jež je pro rozsah magisterské diplomové práce příliš široké.

5 Závěr

Předkládaná práce se zabývá tematikou konstrukce mediálního obrazu rozvojových zemí, jak jej ve zpravodajské relaci Události prezentuje česká televizní stanice ČT 1. Primárním cílem bylo zjistit, jakou podobu má mediální obraz rozvojových zemí – jak je vytvářen a jaké prvky se ukazují v příspěvcích s tímto tématem jako typické. Parciálními cíli bylo zjištění odpovědí na tyto podotázky:

Jaké prostředky k tvorbě těchto zpráv relace využívá?

Jaké je tematické zaměření příspěvků s rozvojovou tematikou odvysílaných v daném časovém období?

Jaká důležitost je v rámci této zpravodajské relace příspěvkům s rozvojovou tematikou přisuzována?

Výzkumným souborem byla zpravodajská relace Události, konkrétní analyzované jednotky pak představovaly zpravodajské příspěvky obsahující předem stanovená klíčová slova. Bylo nalezeno celkem 28 příspěvků, které bylo vzhledem k povaze zamýšlené analýzy nutno redukovat na nižší počet na základě výpovědní hodnoty. Zvolená metoda, tedy zakotvená teorie autorů Strausse a Corbinové (1999), byla nakonec aplikována na 11 příspěvků, ve kterých se rozvojové země objevily jako hlavní či vedlejší téma. Zbylé příspěvky s tzv. okrajovou zmínkou byly potom stručně charakterizovány v samostatné kapitole.

V první fázi analýzy byly nejprve nalezeny jednotlivé kategorie, které zastřešují společné charakteristiky sledovaných příspěvků. Jedná se o kategorie *pomoc divákovi, západní země vs. ostatní rozvojové země, zapůsobení, zpochybnění relevance a autenticity, a utrpení jako každodenní realita*. Zde již můžeme odpovědět na první podotázku: divák se ve zprávách, zobrazujících rozvojové země, setkává se 1) schematickými postupy, jejichž primárním cílem je co nejsnazší pochopení vysílaného obsahu (zobrazení map, tabulek, uvedením do kontextu atd.); 2) polarizací vyspělého Západu vůči ostatním zemím ve formě zdůrazňování nadřazenosti vlastních sil, autorit a marginalizací názoru, že rozvojové země nelze chápat jako homogenní celek; 3) narativními strukturami, a sice hodnotícími slovy, metaforami, superlativy apod.; 4) přejatými informacemi, které nemají nutně aktuální charakter, což se projevuje i na zařazení zprávy v relaci; 5) představou, že život v rozvojových zemích je spíše „přežíváním“ doprovázeným neustálých strachem o vlastní život.

Na druhou položenou otázku odpověď vystupuje v rámci kategorie Utrpení jako každodenní realita. Všechny sledované příspěvky přispívaly svým zarámováním k povědomí, že jsou rozvojové země pouhým dějištěm humanitárních a přírodních katastrof a násilí páchaného na lidech. Poslední podotázka pak byla zodpovězena v rámci kapitoly Zpochybnění relevance a autenticity, kdy se kromě jednoho případu objevovaly zprávy s rozvojovým tématem ve druhé části relace, přičemž polovina z nich byla zařazena až mezi posledních pět příspěvků.

Druhá fáze analýzy spočívala v určení centrální kategorie z pěti výše zmíněných. I přes snahu bylo nakonec nutné nechat vzniknout kategorii novou, a sice *Předpoklad nezájmu diváka*, a zbývající kategorie k ní usouvztažnit. Zatímco v první fázi došlo k identifikaci způsobů konstrukce mediálního obrazu rozvojových zemí, určením této kategorie můžeme porozumět, na základě jakých motivů se daný mediální obraz vytváří. Předpoklad tvůrců zpravodajství, že divák nemá o problematiku zájem, určuje způsob výstavby těchto příspěvků – jsou založeny na strategii zvýšení pozornosti či naopak užití stále stejných prvků, předpoklad druhořadého zájmu pak nevybízí k tvorbě příspěvků, ale naopak jejich přejímání.

Abychom mohli přistoupit k vytvoření konečné definice, jakou podobu má mediální obraz rozvojových zemí v Událostech ČT 1, zohledníme zde ještě zbývající příspěvky, které byly analyzovány zvlášť. Potvrdilo se, že primárním tématem, které se zde objevuje, je opět téma utrpení a války, a jen minimum zpráv má pozitivní či negativní povahu. Mediální obraz rozvojových zemí lze tedy na základě získaných poznatků charakterizovat takto: rozvojové země jsou ve sledované relaci prezentovány jako jeden homogenní celek, jako místo neustále probíhajících katastrof, jak lidských, tak přírodních. Jejich obyvatelé si nejsou sami schopni pomoci, proto je potřeba vyspělých národů a autorit, kteří tuto schopnost mají.

Přes výše definované poznatky je nakonec nutné kriticky zhodnotit provedenou analýzu společně s jejími limity. Prvním limitem byl samotný vzorek - v případě užití kvalitativních metod musel být redukován a tím mohla být snížena jeho výpovědní hodnota. O tom, jestli se událost stane zprávou, dále rozhoduje několik faktorů na individuální i organizační rovině, a i novináři zabývající se rozvojovou problematikou často sami doporučují, jak událost splňující tyto limity konstruovat. Zamlčet negativní jevy, jež se v rozvojových zemích odehrávají, by nakonec bylo také zkreslováním reality. A konečně, zprávy byly v naprosté většině případů přebírány z jiných médií a i tehdy podléhaly selekci a zkracování - můžeme tedy tento jev s nadsázkou označit jako mediální obraz mediálního obrazu.

6 Použitá literatura

ALAM, S. *The visual representation of developing countries by developmental agencies and the Western media*. Policy & Practice: A Development Education Review [online]. 2007, č. 5, s. 59-65 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.developmenteducationreview.com/issue5-perspectives2>

BERGER, P. L., LUCKMANN T. *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění*. Brno: CDK, 1999. ISBN 80-85959-46-1.

CATE, F. H. *Media, Disaster Relief and Images of the Developing World* [online]. datum neznámé [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.annenberg.northwestern.edu/pubs/disas/disas10.htm>

DAHLGREN, P. *Beyond Information: TV News as a Cultural Discourse* In: *New Directions in Journalism Research*. Stockholm: Journalisthögskolan i Stockholm Skriftseria, 1985. s. 80–95.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0139-7.

DUNN, A. In Fulton, H. et al: *Narative and Media*. New York: Cambridge University Press, 2005. ISBN 9 780521617 420.

FAIRCLOUGH, N. *Analyzing discourse: Textual Analysis for Social Research*. Routledge, 2003. ISBN 978-0415258937.

FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál, 2000. ISBN 978-80-7367-815-9.

FISKE, J. *Television culture*. Routledge, 1997. ISBN 978-0415596473.

FÓRUM DÁRCŮ. *Výroční zpráva 2011*. Fórum dárců [online]. datum neznámé [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://www.donorsforum.cz/pages/serve.php?file=1346851139_11_vyrocnizprava-fd-za-rok-2011.pdf.

FOUCAULT, M. Rád diskurzu. Agora, 2006. ISBN 80-969394-3-2.

FRANKS, S. *The Neglect of Africa and the Power of Aid*. International Communication Gazette. *International Communication Gazette*. 2010, č. 72, s. 71-84.

GALTUNG, J. a M. RUGE. *The Structure of Foreign News*. Journal of Peace Research. 1965, č. 2, s. 64-91.

GEBAUER, M. *Aftermath of an Afghanistan Tragedy*. In: Spiegel Online [online]. 2011 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.spiegel.de/international/germany/aftermath-of-an-afghanistan-tragedy-germany-to-pay-500-000-for-civilian-bombing-victims-a-710439.html>

GINNEKEN, J.van. *Understanding Global News: A Critical Introduction*. London: SAGE, 1998. ISBN 9780761957096.

GOLAN, G.J. *Where in the World Is Africa?: Predicting Coverage of Africa by US Television Networks*. International Communication Gazette. 2008, r. 70, s. 41-57.

HALL, S. *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices: (Culture, Media and Identities Series)*. London: SAGE, 1997. ISBN 0761954317.

HARTLEY, J. *Communication, cultural and media studies: the key concepts*. London: Routledge, 2002. ISBN 04-152-6888-5.

HARTLEY, J. *Understanding News*. London: Methuen, 1982. ISBN 0-416-74540-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HORÁK, S. *Afghánistán deset let poté... Obrana a strategie*. 2011, roč. 11, č. 2, s. 17-28. ISSN 1802-7199. Dostupné z: <http://www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=56665>

HORKÝ, O. *Mediální stereotypy Jihu jako překážka veřejné diskuse: důsledky pro českou rozvojovou spolupráci*. In: Petr Drulák, Ondřej Horký (eds.): *Hledání českých zájmů II.: Obchod, lidská práva a rozvoj*. 2010. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, pp. 102-124.

HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. Praha: Rybka, 2001, 447 s. ISBN 80-861-8249-5.

CHOMSKY, N. *Rogue states draw the usual line*. Edited transcript of a radio interview on the BBC programme Agenda [online]. 2001. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z <http://www.chomsky.info/interviews/200105--.htm>.

ICRC. *Health Care in Danger: Making the Case*. [online]. 2011 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.icrc.org/eng/assets/files/publications/icrc-002-4072.pdf>

IGWE, U. Nigeria: *Stolen Oil, Stolen Revenue*. In: Think Africa Press [online]. 2012 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://thinkafricapress.com/nigeria/oil-thefts-continue-cost-government>

IMF. *World Economic Outlook (WEO)*. International Monetary Fund [online]. 2012 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/faq.htm#q4b>

IPS. *Rights-Cameroon: An Unwelcome "Gift of God"* [online]. 2006 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.ipsnews.net/2006/06/rights-cameroon-an-unwelcome-gift-of-god/>

JIRÁK, J. a B. KÖPPOVÁ. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-466-3.

JIRÁK, J. a G. BURTON. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-67-6.

KOUŘIL, V. *Vize rozvoje v mediální mlze je* [online]. 2006 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/389-vize-rozvoje-v-medialni-mlze-je.htm>

KRASNEY, J. *Rozvojový svět a rozvojová spolupráce v českých médiích: Mediální studie společnosti Člověk v tísní mezi lety 2007 a 2008* [online]. neznámé datum [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/17_rozvojovy-sveta-a-rozvojova-spoluprace-v-ceskych-mediich.pdf

LAPČÍK, M. *Diskurzivní kontury televizního zpravodajství a možnosti jejich analýzy*. In: *Média dnes: reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 145-158. ISBN 978-80-244-2023-3.

LINDNER, T. *Čtvrtá moc v Africe*. Rozvojovka [online]. 2007 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/448-ctvrta-moc-v-africe.htm>

LIPPMAN, W. *Public Opinion*. New York: Harcourt, Brace and Company, 1922.

MABUSE, N. *Breast ironing tradition targeted in Cameroon*. CNN. [online]. 2011 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/africa/07/27/cameroon.breast.ironing/>

MAGEE, H. *The east african famine: Did the media get it right?* [online]. 2011 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.ibt.org.uk/all_documents/research/EastAfricanfamine.pdf

MCQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 1997. ISBN 978-80-7367-338.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Nigérie*. [online]. 2012 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/nigerie/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html

MRAČKOVÁ, J. *Třetí svět na krátkých vlnách*. Zpravodaj o rozvojové spolupráci [online]. 2007, č. 3 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/52_zpravodaj-3-2007.pdf

PHILO, G. *The mass production of ignorance: News content and audience understanding*. Glasgow Media Group [online]. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.glasgowmediagroup.org/images/stories/pdf/prodign.pdf>

PLOCKOVÁ, K. *Obraz rozvojových zemí v deníku MF DNES*. Brno, 2007. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

REIFOVÁ, I. a kol. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7.

SA'AH, R.J. *Cameroon girls battle 'breast ironing'*. *BBC News* [online]. 2006 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/5107360.stm>

SCOTT, M. *Marginalized, negative or trivial?: Coverage of Africa in the UK press*. *Media Culture Society*. 2009, roč. 31, č. 4, s. 533-557.

SEDLÁKOVÁ, R. *Mediální konstrukce reality - reprezentace druhých*. In: *Média dnes: reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 145-158. ISBN 978-80-244-2023-3.

SHOEMAKER, P.J. *A New Gatekeeping Model*. In: BERKOWITZ, D. *Social Meanings of News: A Text-Reader*. SAGE, 1997, s. 57-71. ISBN 0-7619-0075-6.

SHOEMAKER, P.J., REESE S.D. *Mediating the Message: Theories of Influences on Mass Media Content*. [online]. 1996 [cit. 2013-03-02]. ISBN 0-8013-1251-5. Dostupné z: <http://shoemaker.syr.edu/docs/mediating-the-message-2nd-edition-1996-shoemaker-reese.pdf>

SCHULZ, W. *Masová média a realita ,Ptolemaiovské' a ,Kopernikovské' pojetí*. In Jiráček, J. Říchová, B. *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum, 2000. s. 24-40. ISBN 80-246-0182-6.

SILVERMAN, D. *Ako robiť kvalitatívny výskum. Praktická príručka*. Bratislava: Ikar, 2005. ISBN 80-551-0904-4.

STRAUSS, A., CORBIN, J. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert; Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

ŠTĚPNIČKOVÁ, K. *Rozvojová problematika v obraze médií*. Olomouc, 2007. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

TODARO, M.P., SMITH S.C. *Economic development*. 11th ed. Boston, Mass.: Addison-Wesley, 2012, ISBN 978-013-8013-882.

TRAMPOTA, T., K. KUČEROVÁ. *Světy "těch druhých": Agenda zahraničního zpravodajství českých televizních stanic*. In: *Mediální řada - MED*[online]. Praha:

FSV UK, 2011 [cit. 2013-03-02]. ISSN 1081-5999. Dostupné z:
publication.fsv.cuni.cz/attach

TRAMPOTA, T., VOJTĚCHOVSKÁ, M. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010.
ISBN 978-80-7367-683-4.

TRAMPOTA, T. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, ISBN 80-736-7096-8.

UN. *United Nations News Centre: Cleaning up Nigerian oil pollution could take 30 years, cost billions – UN*. [online]. 2012 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z:
<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=39232&Cr=pollutio..#.UVqXP5OeNqV>

UNDP. *Human Development Reports: Human Development Index (HDI)*. [online]. 2012 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>

UN-OHRLLS. *The Least Developed Countries: Things to KNOW, Things to DO* [online]. 2009 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z:
<http://www.unohrlls.org/UserFiles/File/LDC%20Documents/Advocacy%20brochure%20english%20for%20web.pdf>LDCs - <http://www.unohrlls.org/en/ldc/related/62/>

DIJK, T.A. van. *Opinions and Ideologies in the Press*. In Bell, A., Garrett, P.: *Approaches to Media Discourse*. Blackwell Publishing Ltd., 1998. ISBN 978-0631198888.

VSO. *The Live Aid Legacy: The developing world through British eyes – A research report*. [online]. 2002 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z:
<http://www.eldis.org/vfile/upload/1/document/0708/DOC1830.pdf>

WATES, O. *Příručka rozvojového novináře*. [online]. 2010 [cit. 2013-03-02]. ISBN 978-80-86961-82-8. Dostupné z:
http://www.rozvojovka.cz/download/docs/8_prirucka-rozvojoveho-novinare.pdf

WATSON, J. *Media communication: an introduction to theory and process*. 3rd ed. New York: Palgrave Macmillan, 2008. ISBN 978-023-0535-497.

WESTERSTAHL, J., JOHANSSON, F. *Foreign News: News Values and Ideologies In European Journal of Communication*, 1994, roč. 9, č. 1, s. 71–89.

WILSON, S., HUTCHINSON, S. A. *Methodology mistakes in grounded theory*. In *Nursing Research*, 1996, roč. 45, č. 2, s. 122-124.

WU, Denis H. *Systematic Determinants of International News Coverage: A Comparison of 38 Countries*. In: *Journal of Communication*, 2000, Vol. 50, No. 2, pp. 110 – 130.

7 Seznam obrázků a tabulek

OBRÁZEK 1: ROZDĚLENÍ ZEMÍ PODLE HODNOT INDEXU LIDSKÉHO ROZVOJE (2011)	12
OBRÁZEK 2: PŘÍKLAD ZOBRAZOVÁNÍ ČÍSELNÝCH DAT.....	45
OBRÁZEK 3: UKÁZKA VIZUALIZACE MÍSTA.....	46
OBRÁZEK 4: PŘÍKLAD PŘEPISU CITACE	47
TABULKA 1: TEMATIKA PŘÍSPĚVKŮ O ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH	33
TABULKA 2: UKÁZKA KONCEPTUALIZACE POJMŮ (<i>NIGÉRIE: MRTVÍ PO ÚTOKU NA OSN</i>).....	37
TABULKA 3: UKÁZKA KONCEPTUALIZACE POJMŮ (<i>KRÁTKÉ ZPRÁVY</i>).....	38
TABULKA 4: UKÁZKA PROCESU KATEGORIZACE POJMŮ.....	39
TABULKA 5: MNOŽSTVÍ ZBYLÝCH PŘÍSPĚVKŮ	70

8 Seznam příspěvků

1. Krátké zprávy, 4. 8. 2011.
2. Dárcovství s myšlenkou na druhé, 5. 8. 2011
3. Jeden útok – nejvíc mrtvých, 6. 8. 2011
4. Naděje pro hladovějící, 6. 8. 2011
5. Boj se „žehlením“ prsou, 7. 8. 2011
6. Krvavé diamanty ze Zimbabwe, 9. 8. 2011
7. Útoky na humanitární pracovníky, 10. 8. 2011
8. Pákistán: převratný trest pro vojáky, 12. 8. 2011
9. Krátké zprávy ze světa, 14. 8. 2011
10. Nigérie: mrtví po útoku na OSN, 26. 8. 2011
11. Krátké zprávy ze světa, 27. 8. 2011

Přepisy zpráv zařazených do výzkumného vzorku jsou součástí příloh DP, zbylé příspěvky se společně s audiovizuální stopou nachází na přiloženém DVD.

9 Přílohy

1. Seznam LDCs a zemí s velmi nízkým HDI

The Least Developed Countries

Afrika

1. Angola
2. Benin
3. Burkina Faso
4. Burundi
5. Čad (Čadská republika)
6. Demokratická republika Kongo
7. Džibuti (Džibutsko, Džibutská republika)
8. Eritrea
9. Etiopie
10. Gambie (Gambijská republika)
11. Guinea (Guinejská rep.)
12. Guinea-Bissau
13. Komory
14. Lesotho
15. Libérie
16. Madagaskar
17. Malawi
18. Mali
19. Mauritánie
20. Mosambik
21. Niger
22. Rovníková Guinea
23. Rwanda
24. Senegal
25. Sierra Leone
26. Somálsko
27. Středoafriická republika
28. Súdán
29. Svatý Tomáš a Princův ostrov
30. Tanzanie
31. Togo
32. Uganda
33. Zambie

Asie

34. Afghánistán
35. Bangladéš
36. Bhútán

37. Jemen
38. Kambodža
39. Kiribati
40. Laos
41. Myanmar (Barma)
42. Nepál
43. Samoa
44. Šalomounovy ostrovy
45. Timor-Leste (Východní Timor)
46. Tuvalu
47. Vanuatu

Amerika

48. Haiti

Seznam zemí s velmi nízkým HDI⁷¹

Kamerun
Keňa
Nigérie
Pakistán
Papua Nová Guinea
Pobřeží slonoviny
Zimbabwe

⁷¹ Tento seznam je neúplný – vyjmenovány jsou zde pouze země, které nejsou zařazeny mezi LDCs.

2. Model zpravodajských hodnot

zdroj: Westerstahl, Johansson: 1994

3. Zkrácené názvy příspěvků

Původní název příspěvku	Zkrácená verze názvu příspěvku
příspěvek nemá název, objevuje se v segmentu krátkých zpráv	<i>Nigerijská delta</i>
Dárcovství s myšlenkou na druhé	<i>Dárcovství</i>
Jeden útok – nejvíc mrtvých	<i>Útok v Afghánistánu</i>
Naděje pro hladovějící?	<i>Naděje pro hladovějící</i>
Boj se žehlením prsou v Africe	<i>Žehlení prsou</i>
Krvavé diamanty ze Zimbabwe	<i>Krvavé diamanty</i>
Útoky na humanitární pracovníky	<i>Humanitární pracovníci</i>
Pákistán: převratný trest pro vojáky	<i>Převratný trest</i>
Příspěvek nemá název, objevuje se v segmentu krátkých zpráv	<i>Ochrana konvojů</i>
Nigérie: mrtví po útoku na OSN	<i>Útok na OSN (1)</i>
příspěvek nemá název, objevuje se v segmentu krátkých zpráv	<i>Útok na OSN (2)</i>

4. Přepisy zpravodajských příspěvků